

1848 – Den franske revolusjonens påvirkning på den norske offentligheten

Håkon Wilhelmsen

Masteroppgave i historie

Institutt for arkeologi, konservering og historie

Universitetet i Oslo

Våren 2018

Sammendrag

Masteroppgaven tar for seg den norske pressens dekning av hva som skjedde i Frankrike under revolusjonsåret 1848, og hva slags påvirkning det hadde for Norge. Oppgaven er bygget opp kronologisk og tar først for seg Februarrevolusjonen i Paris, går deretter videre til Juni-opprøret og ender med valget av Ludvig Napoleon som president sent i desember. Parallelt med de franske hendelsene tar oppgaven for seg hva som foregikk i Norge, og hva slags innvirkning de utenlandske nyhetene fikk for landet. Kildegrunnlaget til oppgaven er hovedstadsavisene *Morgenbladet*, *Den Norske Rigestidende* og *Christiania-Posten*, samt *Drammens Adresse* i perioden da Marcus Thrane var redaktør fra august til desember.

Forord

Jeg vil gi en stor takk til min veileder Odd Arvid Storsveen. Han har gang på gang kommet med gode tilbakespill og alltid hatt en plan når jeg har vært usikker på hvilken retning oppgaven skulle ta. I tillegg vil jeg takke familien min som har støttet og oppmuntret meg hele veien, samt lest korrektur på oppgaven.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	1
Forord	2
1 Innledning	5
1.1 Avgrensing og kildegrunnlag	5
1.2 Oppbygging	6
1.3 Tidligere forskning	7
1.4 Kilder og metode	10
2 Revolusjonen i Frankrike	14
2.1 Bakgrunnen til den franske revolusjonen i 1848	14
2.2 Økonomisk krise og et samfunn i endring	16
2.3 Februarrevolusjonen	16
2.4 Den andre franske republikken	18
2.5 Februarrevolusjonens spredning	19
3 Norge – Kjølvannet av Februarrevolusjonen	21
3.1 Den politiske situasjonen	21
3.2 Mars-uroen i Kristiania	25
3.3 «Marsoroligheterna» i Stockholm	29
3.4 Mulige utenlandske impulser i Norge	30
3.5 Norske reaksjoner i Paris	32
3.6 <i>Rigstidendens</i> og <i>Morgenbladets</i> videre kommentarer	33
3.7 Opposisjonens krav og myndighetenes svar	34
3.8 Oppsummering	36
4 Juni-opprøret	37
4.1 Bakgrunnene for opprøret i Paris, juni 1848	37
4.2 Fattig mot rik?	39
4.3 Norske reaksjoner	40
4.4 Oppsummering	44
5 Marcus Thranes 1848	45
5.1 Thrane i norsk historieskriving	45
5.2 Thranes bakgrunn	46
5.3 Om den slesvigske krig	48

5.4 Kristendom	49
5.5 Redaktør i <i>Drammens Adresse</i>	50
5.5.1 Om Frankrike	52
5.5.2 Anklage om kommunisme	54
5.5.3 Riksaviser og provinssaviser.....	54
5.5.4 Syn på monarki og enevelde	57
5.6 Oppsummering	59
6 Det franske presidentvalget.....	60
6.1 Ludvig Napoleon	60
6.2 Kandidater og resultater.....	60
6.3 Norsk syn på Ludvig Napoleon	64
6.4 Ludvig Napoleons styre.....	70
6.5 Oppsummering	71
7 Avslutning.....	73
7.1 Resultatet av 1848-revolusjonene.....	73
7.2 Fransk påvirkning på Norge - oppsummering	73
7.3 Fremveksten av Thranebevegelsen og Den demokratiske bevegelsen.....	74
7.4 Det norske resultatet	77
7.5 Konklusjon.....	78
Kilder og litteratur	80
Trykte kilder	80
Litteratur	80
Lovdata	82

1 Innledning

1848 er et spesielt år i europeisk historie. I løpet av få måneder ble nærmest hele det europeiske kontinentet rammet av en bølge av revolusjoner som rystet de sittende regimene hos de europeiske stormaktene. Revolusjonsbølgen gjorde at 1848 i ettertid har blitt omtalt som «revolusjonsåret». Revolusjonene fikk ikke fotfeste i Norge, men det betyr ikke at nyhetene om revolusjonene ikke vekket oppmerksomhet i det norske samfunnet.

Problemstillingen til oppgaven er: Hvordan ble den norske offentligheten påvirket av nyhetene om Februarrevolusjonen i Paris og de videre hendelsene i Frankrike i 1848?

1.1 Avgrensning og kildegrunnlag

Jeg har valgt å se på hvordan den norske pressen omtalte nyhetene fra Frankrike i 1848, fordi Frankrike var det ikke-skandinaviske landet som fikk mest omtale og ble fulgt tettest av norsk presse i denne perioden. Avisene viet store deler av spalteplassene sine til dekning av utenlandske nyheter, og særlig artikler om Danmark og Frankrike dukker opp nesten daglig. Opprøret i hertugdømmet Slesvig, som på denne tiden var en del av Danmark, førte til en debatt om hvorvidt Norge skulle delta i konflikten på dansk side. Denne direkte involveringen gjorde naturlig nok Danmark til et prioritert land foran Frankrike i den norske pressen. Parallelt fortsatte likevel de norske avisene å publisere nyheter om de europeiske revolusjonene, og da spesielt fra Frankrike. Med andre ord behøvde ikke de utenlandske begivenhetene å ha noe direkte å gjøre med Norge for å selge nyhetene til nysgjerrige avislesere. De voldsomme begivenhetene i 1848 og årene etter gjorde at folk følte at de levde i en tid med enorm historisk betydning, og avisene ble kanalen som alle flokket seg om for få med seg de nyeste oppdateringene fra utlandet.

Det var flere revolusjoner i nesten hele Europa i 1848, og norske aviser skriver også mye om hendelser som skjedde i Østerrike, Preussen, Italia og Ungarn for å nevne noen, men ikke like mye som nevnte Frankrike og Danmark. Fokuset mitt vil derfor være på dekningen av de franske begivenhetene. Likevel er det viktig å ha det klart for seg at de norske avisene også hadde stor interesse for hva som skjedde i de andre europeiske landene, selv om jeg ikke tar for meg dette i denne oppgaven. Til og med nyheter fra andre verdensdeler kom på trykk, helt fra USA til India, selv om artiklene som handlet om ikke-europeiske land eller USA var små og uregelmessige.

For å se hvordan hendelsene i Frankrike ble omtalt i Norge har jeg valgt å se på de norske hovedstadsavisene *Morgenbladet*, *Den Norske Rigstidende* (også referert til som *Rigstidenden*), *Christiania-Posten* og en provinsiell stemme i form av *Drammens Adresse* med Marcus Thrane som redaktør. Disse utvalgte avisene burde være et tilstrekkelig kildegrunnlag til å få et klart bilde av den norske offentlighetens syn på hva som skjedde i Frankrike. *Den Norske Rigstidende* hadde en konservativ profil og støttet opp under den norske regjeringen, mens den liberale stortingsopposisjonen samlet seg rundt *Morgenbladet* og brukte avisen som sitt meningsforum. *Christiania-Posten* ble først etablert 1. mai 1848 og lovet å være en mellomting av den konservative *Rigstidenden* og det liberale *Morgenbladet*.¹ I realiteten hadde imidlertid *Christiania-Posten* en mer konservativ profil. *Drammens Adresse* var i perioden august til desember 1848 sterkt preget av redaktør Thrane sin radikalisme. Thrane var ikke redd for verken å kritisere eller provosere og ga både ros og ris til andre aviser uavhengig av politisk profil. *Drammens Adresse* fungerer dermed som en radikal provinsiell stemme i tillegg til hovedstadsavisene.

Ved revolusjonenes utbrudd hadde både *Rigstidenden* og *Morgenbladet* skaffet seg solide fundamenter, både økonomisk og politisk, som gjorde dem godt rustet til å rapportere om de utenlandske nyhetene og fungere som diskusjonsforumer for de nye utenlandske impulsene. Spenningen rundt de ustabile politiske forholdene i utlandet gjorde at nysgjerrige nordmenn hadde stor interesse for hva avisene rapporterte fra Europa. *Morgenbladet* omtalte eksplosjonen av interesse for utenlandske nyheter som at «Utenlandsposten er efterhvert blitt den traad hele vaar tilværelse henger i, selv her i Christiania hvor vi har stattholder, regjering og aristokrati og dertil en uovertreffelig selvtillid».²

1.2 Oppbygging

Oppgaven er kronologisk oppbygd og vil ta for seg de mest sentrale hendelsene som skjedde i Frankrike i løpet av 1848. Jeg vil naturligvis starte med Februarrevolusjonen, proklamasjonen av den andre republikken og hva slags konsekvenser dette hadde for resten av Europa. Den andre hendelsen jeg vil ta for meg, er juni-opprøret i Paris som var revolusjonens vendepunkt, da de konservative og liberale kreftene gikk sammen og knuste de radikale. Den siste store franske hendelsen som vil bli omtalt, er presidentvalget i desember, hvor Ludvig Napoleon

¹ Christiania-Posten 1.5.1848

² Sitert etter Hauge, Yngvar. *Morgenbladets historie (Bind I) 1819-1854*, Morgenbladets forlag, Oslo, 1963, s. 181

kom til makten, mannen som skulle bli Frankrikes neste leder og også siste monark frem til 1870. Parallelt med de franske hendelsene vil jeg ta for meg hvordan situasjonen var i Norge, og hvordan nyhetene fra Frankrike ble mottatt av hovedstadspressen. Et kapittel vil også være viet til Marcus Thrane som redaktør for *Drammens Adresse* fra august til desember. Her vil jeg se på hvordan Thrane ble påvirket av Februarrevolusjonen, hans videre betraktninger av de franske begivenhetene, og hvordan dette preget mannen som skulle utfordre embetsmannsstyret i årene som kom. Innspill fra de to store hovedstadsavisene *Morgenbladet* og *Den Norske Rigstidenden* vil bli brukt gjennom hele oppgaven siden de ble publisert hele året. *Christiania-Postens* kommentarer vil bli brukt fra dets stiftelse 1. mai 1848, og *Drammens Adresse* vil først bli brukt fra 1. september da Marcus Thrane tiltrådte som redaktør.

1.3 Tidligere forskning

Den europeiske revolusjonsbølgen fikk stor oppmerksomhet i samtiden, og har også blitt viet en god del oppmerksomhet av historikere i ettertid. Derfor mangler ikke litteratur som omtaler hendelsene i 1848 som en helhet, eller bøker som beskriver hendelsene i Frankrike eller de andre europeiske landene i større detalj. Engelskspråklige kilder som *The French Second Republic: A Social History* skrevet av Roger Price og *The Agony of the Second Republic: The Repression of the Left in Revolutionary France* skrevet av John M. Merriam, er begge studier av Frankrike i perioden fra 1848-1851, og beskriver revolusjonsåret i stor detalj. Frederic A. de Lunas bok *The French Republic under Cavaignac 1848* fokuserer nesten utelukkende på Frankrike i 1848, og da mest på Cavaignacs styre fra juni til desember. I norskspråklig litteratur har Halvdan Koht tatt for seg 1848 i boken *Revolusjonsåret 1848*, utgitt hundre år etter at revolusjonene fant sted, med særlig fokus på Frankrike, Østerrike, Ungarn, Italia og de tyske statene. Revolusjonenes påvirkning på Norge blir derimot ikke omtalt med mer enn tre-fire sider, noe som er et godt bilde på Norges 1848 sin beskjedne stilling i norsk historieskriving.

Grunnen til at de europeiske impulsenes påvirkning på Norge ikke har fått mye plass i litteraturen, er nok at revolusjonsåret verken førte til revolusjon eller endring i det politiske systemet. Det betyr likevel ikke at 1848 er fullstendig forbigått i norsk historieskriving. Hvordan Norge ble påvirket av revolusjonene, og da særlig Februarrevolusjonen i Paris, blir omtalt i generelle oversiktsverk om norsk historie og biografier om personer som levde på den

tiden. Typisk for omtalen av 1848 i disse bøkene er et kortfattet sammendrag, som gjerne ikke er på mer enn et par sider. I Ernst Sars sitt oversiktsverk *Norges politiske historie: 1815-1885*, vier han noen sider til å skrive om en kortlevd entusiasme som oppstod etter at nyhetene om Februarrevolusjonen nådde Kristiania, men han går ikke inn i noen spesiell detalj. Biografier om sentrale politiske skikkelser på midten av 1800-tallet kommer også innom hvordan nyhetene fra Frankrike skapte debatt. Eksempler på slike biografier er *Frederik Stang (bind 1) 1808-1856* av Bjarne Svare, *A.M. Schweigaard som stortingspolitiker* av Carl Lund, *Ole Gabriel Ueland og bondepolitikken (bind I)* av Arne Bergsgård og *Stattholder Severin Løvenskiold* av Olaf Gjerløw. I tillegg til biografier om sentrale politikere gir Rune Slagstad *De nasjonale strateger* en god introduksjon til det norske embetsmannssystemet som regjerte på midten av 1800-tallet.

Uroen som oppstod i Kristiania i mars 1848, var den mest direkte konsekvensen av nyhetene fra Frankrike, men uroen har ikke fått mye oppmerksomhet i litteraturen om 1848. Av historikerne som i det hele tatt har nevnt dem, blir ikke opptøyene tillagt mye betydning, og noen har avfeid det hele som en snøballkrig mellom folk på gaten og politiet. Jens Arup Seip, en av de få som har skrevet om opptøyene, karakteriserer uroen i mars som et pøbelopprør uten verken mål eller mening i sitt oversiktsverk over norsk historie *Utsikt over Norges historie (bind I)*. Den som har studert opptøyene i den norske hovedstaden i mars 1848 nærmest, er Tore Pryser. I artikkelen «Mars-uroa i Kristiania 1848. Pøbelopptøyer eller politisk uro» fra artikkelsamlingen *Gesselar, rebell og svermarar: Om «farlege folk» rundt 1850* har Pryser forsøkt å finne ut av hvem det var som forårsaket opptøyene og hva slags mål de hadde. I tillegg har han sett på den mulige påvirkningen fra kommunistiske og sosialistiske impulser fra utlandet, fortrinnsvis fra Tyskland og Sverige. Odd Arvid Storsveen skriver noen sider om Norges 1848 i artikkelen «Democracy and Elections: The Norwegian Experience 1830-1850», der hendelsene i 1848 er omtalt i en ramme som omhandler den liberale opposisjonens mislykkede forsøk på å endre det norske systemet i en mer demokratisk retning.

Når man nevner 1848-revolusjonenes påvirkning på Norge, kan man ikke komme unna Thranebevegelsen. Bevegelsen utfordret embetsmannsstyret med sitt radikale krav om allmenn stemmerett for menn. Litteraturen om Thranebevegelsen og dets stifter, Marcus Thrane, er betydelig større enn det som er skrevet om de andre norske hendelsene i 1848. Thranebevegelsen dukker opp i de tidligere nevnte oversiktsverkene og har blitt viet flere

sider enn de øvrige følgene av 1848. Det meste av stoffet om Thrane og hans virke er konsentrert om årene 1849 til 1851, da han ledet en svært aktiv politisk bevegelse. Hundre år etter Thrane's fødsel kom boken *Marcus Thrane: til hundreaarsdagen 14.oktober 1917* av Halvdan Koht ut, som omhandler Thranebevegelsens virke og Thrane's liv. Oddvar Bjørklunds fyldige biografi *Marcus Thrane: Sosialistleder i et u-land* tar for seg hele livet til Thrane, deriblant hans handlinger og tid som redaktør i *Drammens Adresse* i 1848. *Marcus Thrane. Forbrytelse og straff* av Mona Ringvej fokuserer først og fremst på rettsprosessen mot Thrane, men inneholder også stoff om Thrane's 1848.

Thranebevegelsen kalte seg selv for en arbeiderbevegelse og den har av flere blitt sett på som en tidlig versjon av den moderne arbeiderbevegelsen. Thrane dukker derfor opp i bøker som tar for seg Norges arbeiderbevegelse. Også her har Koht skrevet om 1848, denne gangen med arbeiderbevegelsen i fokus, i boken *Arbeider-rørsla av 1848 i Noreg*. Edvard Bulls bok *Arbeiderbevegelsen blir til: (1850-1900)*, det første bindet i «Arbeiderbevegelsens historie i Norge» starter med en kort gjennomgang av Februarrevolusjonens innflytelse i Norge, og tar deretter for seg Thrane.

Perioden fra nyhetene om Februarrevolusjonen nådde frem til Norge, til fremveksten av Thranebevegelsen i desember er knapt blitt omtalt. Hvordan norsk presse betraktet den konservative dreiningen av Februarrevolusjonen fra sommeren av og fremveksten av Ludvig Napoleon, er noe nytt jeg skal se på i denne oppgaven.

Noe som tidligere har blitt studert en god del, er hvordan Norge forholdt seg til den Slesvigske krigen. Den norske innvolvingen i denne konflikten har fått mye større oppmerksomhet enn andre impulser fra det europeiske kontinentet. 1848 sin relativt beskjedne rolle i norsk historieskriving står i kontrast til hvordan året har blitt omtalt i dansk historie. I Danmark står 1848 igjen som et bejublet år der landet startet arbeidet med en konstitusjon, i tillegg til opprøret i hertugdømmet Slesvig. Den spesielle stillingen 1848 har i dansk historie, som både et år preget av fredelig reform og krig, bli beskrevet i Michael Bregnsbos artikkel «Denmark 1848: Political Transition and Civil War». Både den nye grunnloven og krigen i Slesvig kan sees i sammenheng med de europeiske politiske strømningene med økt demokratisering og nasjonalisme.

Et annet historisk relevant felt for denne oppgaven er norsk pressehistorie. Oversiktsverk som omhandler tidsrommet 1848 lå i, som *Norsk presse i hundre år 1820-1920: Utsyn og overblikk* av Gunnar Christie Wassberg og *Norsk presses historie (bind 1): En samfunnsmakt blir til: 1660-1880* av Kjell Lars Berge og Martin Eide, gir innblikk i avisenes stilling i det norske samfunnet og hvor stor grad av pressefrihet som ble praktisert. Yngvar Hauges bok *Morgenbladets historie (bind I) 1819-1854* går enda mer inn i dybden til den mest sentrale opposisjonsavisen i 1848.

1.4 Kilder og metode

Aviser på midten av 1800-tallet var fortsatt et relativt nytt fenomen i Norge. I 1763 utkom *Norske Intelligenz-Seddel* for første gang, og den regnes for å være Norges første ordentlige avis. Fokuset var på religiøse og økonomiske betraktninger, og hele to av fire sider var satt av til annonser.³ Pressen hadde liten politisk betydning i det eneveldige Danmark-Norge, og var bortsett fra perioden fra 1770 til 1799 underlagt forhåndssensur.⁴ Grunnloven fra 1814 sin paragraf 100 om trykkefrihet gjorde at Norge, i forhold til mange andre europeiske land, tidlig fikk pressefrihet. I paragrafen sto det:

Trykkefrihed bør finde Sted. Ingen kan straffes for noget Skrift af hvad Indhold det end maatte være, som han har ladet trykke eller udgive, medmindre han forsætlig og aabenbar enten selv har viist, eller tilskyndet andre til Ulydighed mod Lovene, Ringeagt mod Religionen, Sædelighed eller de constitutionelle Magter, Modstand mod disses Befalinger, eller fremført falske og ærekrænkende Beskyldninger mod nogen.

Frimodige Yttringer om Statsstyrelsen og hvilkensomhelst anden Gjenstand ere Enhver tilladte.⁵

Til tross for pressefrihetsparagrafen i grunnloven hadde den norske pressen flere utfordringer på starten av 1800-tallet. Det var økonomisk ulønnsomt å gi ut aviser og eierne drev virksomheten med tap, noe som førte til at de fleste avisene måtte stoppe sin virksomhet etter kort tid. Det var også usikkerhet rundt hvor langt pressefriheten strakk, særlig når det kom til kritikk av myndighetene. Selv om myndighetene ikke var beskyttet av pressefrihetsparagrafen, hendte det at folk ble sendt i fengsel for å kritisere myndighetene, og

³ Wasberg, Gunnar Christie. *Norsk presse i hundre år: 1820-1920: utsyn og overblikk*, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1969, s. 10

⁴ Wasberg, 1969, s. 10

⁵ Grunnloven § 100 versjon 1814-11-04, hentet fra grunnloven.lovdata.no/#1

avisene drev i praksis med en form for selvsensur da de sparket eller nektet å ansette folk som var for kritiske ovenfor myndighetene.

Utover på 1800-tallet ble pressefrihetsparagrafen tolket stadig mer liberalt. Pressehistorisk var 1840-tiåret viktig i norsk sammenheng. I 1848 kom det ut 59 aviser og tidsskrifter (40 av dem aviser), som var en relativt stor økning sett i forhold til 1814, da det kom ut 8 aviser og tidsskrifter (7 av dem aviser).⁶ De økonomiske kårerne til pressen bedret seg, og man fikk aviser som ikke måtte opphøre etter noen få år i trykken på grunn av for store underskudd. 1840-tallet var tiåret da pressen fikk en viktig rolle for det offentlige ordskiftet. Det liberale opposisjonelle brukte *Morgenbladet* som et menings- og diskusjonsforum, mens embetsmannsstanden satte sine meninger på trykk i *Den Constitutionelle* og etter hvert *Den Norske Rigstidende*.⁷

De fire norske avisene, som nevnt tidligere, vil være hovedkildene som denne oppgaven støtter seg på. Avisene på midten av 1800-tallet var, i tillegg til å være en kilde til nyheter og annonser, sentrale for den politiske debatten i Norge. En avis sin politiske profil var i stor grad en refleksjon av redaktøren og skribentene som var ansatt, og den kunne endre seg etter hvert som disse personene ble skiftet ut. I tillegg til ulike politiske profiler var det også forskjell på hvordan avisene rapporterte nyhetene. Noen aviser nøyde seg for det meste med å gjengi begivenheter, mens andre ønsket å komme med sine egne kommentarer og betraktninger til hva som hadde skjedd.

Det meste av dekningen av revolusjonen i Frankrike kommer i form av gjengivelser av artikler publisert i utenlandsk presse. Aviser fra Tyskland, England og selvfølgelig Frankrike er hovedkildene til de norske avisene. Artiklene i utenriksseksjonene til de norske avisene er for det meste oversettelser av de utenlandske avisene som de ansatte i redaksjonene hadde lest. Et resultat av dette var at mange av de samme artiklene ble publisert i forskjellige aviser. Egne kommentarer til situasjonen i Frankrike er sjeldnere, men likevel dukker det opp fra tid til annen i alle avisene. Av de utvalgte avisene i denne oppgaven er det *Christiania-Posten* og *Drammens Adresse* som oftest kom med egne kommentarer.

⁶ Wasberg, 1969, s. 24

⁷ Wasberg, 1969, s. 23

For å finne ut hva de ulike avisene skrev og mente om situasjonen i Frankrike, har jeg gått gjennom avisenes utenriksnyheter gjennom året 1848. Jeg har gått systematisk gjennom avisene fra tidsrommene da nyhetene om de viktigste franske hendelsene nådde frem til de norske avisene. Disse periodene er midt i mars (Februarrevolusjonen), begynnelsen av juli (juni-opprøret) og desember (spekulasjoner og resultater om det franske presidentvalget). For å finne ut av Marcus Thranes betraktninger har jeg også nøye gjennomgått utenriksnyhetene i *Drammens Adresse* i perioden fra august til desember.

En utfordring med å bruke aviser som kilde er at man ikke kan vite sikkert hvem som har skrevet artiklene. Svært sjelden ble artiklene signert av forfatteren, og man må derfor gå ut fra at redaksjonene til avisene stilte seg bak det som ble publisert. Det blir ofte referert til opprinnelsesavisen når det blir publisert en oversatt artikkel, men dette er ikke alltid tilfellet. Dette gjør det vanskeligere å vite når avisen kommer med egne betraktninger og ikke bare syn fra utlandet.

Avisenes omfang er også noe vi må se på. I 1848 var avisene fortsatt ikke allemannseie. En relativt snever krets av akademikere og intellektuelle var de mest aktive leserne og debattantene i avisene. I tillegg var avisene fortsatt for dyre til at folk med små økonomiske midler hadde råd til å abonnere på dem.⁸ Abonnementstallene var heller ikke all verden. *Morgenbladet* hadde i 1840 rundt 1 500 abonnenter, men dette betydde ikke at avisen kun hadde 1 500 lesere. Det var vanlig at grupper på rundt seks personer samlet seg og delte et abonnement.⁹ Det faktiske tallet lesere var derfor langt høyere enn det abonnementstallene skulle tilsi. Man må også regne med at avisene ble lest av flere enn kun de som betalte for abonnementene. Disse «skjulte» lesertallene hjalp ikke avisene direkte økonomisk gjennom økt salg, men det førte indirekte til økte annonseinntekter. I tillegg gjorde en økt mengde lesere avisenes politiske posisjon og innflytelse sterkere.¹⁰ 1840-tallets norske aviser var for det meste en refleksjon av det øvre sjiktets betraktninger av samfunnet, men deres nyhetsmeldinger og politiske budskap nådde likevel ut til store deler av Kristianias befolkning.

⁸ Wasberg, 1969, s. 25-26

⁹ Hauge, 1963, s. 136

¹⁰ Hauge, 1963, s. 136

Et siste element er avstanden fra begivenhetene. Det tok som regel rundt to uker før nyhetene fra Frankrike nådde frem til den norske hovedstaden. Nyhetene var dermed allerede gamle da de nådde frem til Norge, men man var vant med at nyhetene var forsinket og utenriksnyhetene skapte likefullt debatt og spenning hos det norske folk. Et eksempel på dette er da både *Morgenbladet* og *Rigstidenden* meldte at den franske presidentkandidaten Ludvig Napoleon lå an til å tape det franske presidentvalget, flere dager etter at det hadde blitt kjent at han hadde vunnet med overveldende margin.¹¹

¹¹ Den Norske Rigstidende 17.12.1848 og Morgenbladet 17.12.1848

2 Revolusjonen i Frankrike

2.1 Bakgrunnen til den franske revolusjonen i 1848

Etter Napoleons endelige nederlag samlet stormaktene seg i Wien i 1815 for å lage en ny maktbalanse. Etter en svært turbulent periode preget av politiske svingninger og kriger som involverte nesten hele Europa, var det viktig å skape forutsigbarhet og fred. Wienkongressen var dominert av konservative krefter som mente det var viktig å slå ned politiske opprør for å unngå nye uroligheter. Tiden etter kongressen i Wien var derfor preget av reaksjonær politikk, hvor man slo hardt ned på krefter som ønsket å reformere samfunnssystemene i forskjellige europeiske land. Fyrst Klemens von Metternich, som var Østerrikes representant i Wien, ble et symbol på det nye reaksjonære Europa, som «forsøkte å skru klokken tilbake til før den franske revolusjonen i 1789».

Kongressdiplomati sikret status quo i 30 år, men var i praksis blitt svekket etter 1840. Det europeiske kontinentet opplevde så en ny revolusjonsbølge i 1848. Den første revolusjonen startet allerede i januar på Sicilia, uten at dette fikk stor oppmerksomhet ellers i Europa. Det samme kan ikke sies om Februarrevolusjonen i Paris den påfølgende måneden. Frankrike, og Paris spesielt, var Europas kulturelle hovedstad, og det var allerede stor interesse for nyheter fra Frankrike. Nyhetene om en ny fransk revolusjon spredde seg som ild i tørt gress og ble møtt med både spenning, sympati, skrekk og forferdelse, alt ettersom hvem som mottok nyhetene. Det tok kun noen uker før nyhetene om revolusjonen i Paris førte til folkelige revolusjoner både i Wien og i Berlin, med krav om større allmenne politiske rettigheter som utfordret de gamle samfunnssystemene.

Etter Napoleons fall i 1814 ble det franske Bourbondynastiet som regjerte Frankrike før den franske revolusjonen, restaurert. Bourbonkongene styrte imidlertid ikke landet lenger enn frem til 1830. Frankrike var et av få europeiske land hvor det ble gjennomført en ny suksessfull revolusjon i perioden 1815-1848. I juli 1830 ble Karl X tvunget til å abdisere og Ludvig Filip fra den Orléanske arvelinjen tok over tronen. Ludvig Filip tok tilnavnet «borgerkongen», fordi han kom til makten på bakgrunn av en folkelig revolusjon. Julimonarkiet, som var det regimet ble kjent som, og «borgerkongen» viste seg likevel ikke å være særlig folkelige. I praksis støttet ikke Ludvig Filip seg på folkets vilje, men en liten gruppe bestående av det øvre borgerskapet og storborgerskapet. Julimonarkiet var konstitusjonelt, men de politiske rettighetene til folket var ikke store. Det var inntekten din

som bestemte om man hadde stemmerett eller ikke, noe som betydde at kun de rikeste kunne stemme. Antall stemmeberettigede var ikke på mer enn ca. 200 000 av en befolkning på nærmere 30 millioner.¹²

Til tross for at Julimonarkiet i utgangspunktet var et liberalt regime som hadde kommet til makten etter en folkelig revolusjon, utviklet politikken seg i en stadig mer konservativ retning. Kong Ludvig Filip ble sterkere assosiert med de konservative og reaksjonære kreftene, og særlig fra 1840 frem til 1848 vokste det frem revolusjonære stemninger rettet mot kongen.¹³ Borgerkongen var blitt et symbol på den anti-folkelige eliten som i praksis styrte landet.

Pressen under Julimonarkiet var underlagt omfattende politisk sensur, og det var heller ikke lov å samle politiske forsamlinger som omhandlet politiske reformer. For å omgå sensuren og forbudet mot politiske møter arrangerte opposisjonelle banketter som var et skalkeskjul for å drive politisk agitasjon for reformer. Disse såkalte «protestbankettene» ble svært populære, og de ble tatt i bruk selv i land med større pressefrihet enn Frankrike, som Sverige.

Ludvig Filip led et stort personlig tap da søsteren hans, prinsesse Adelaide, døde 31. desember 1847. Hun hadde fungert som en av Ludvig Filips nærmeste rådgivere helt siden han overtok kongetittelen i juli 1830. Det har også blitt hevdet at hun var den som overtalte han til å overta som konge etter Julirevolusjonen. Adelaides død fylte kongen med en følelse av maktes- og hjelpeløshet.¹⁴ Det er godt mulig at prinsessens død bidro til kongens rådvillhet da han ble konfrontert med revolusjonen mindre enn tre måneder senere. Dødsfallet gjorde også at alle nyttårsfeiringene ble avlyst, noe som resulterte i et inntektstap på 15 millioner francs for håndverkere og handelsmenn i Paris. I ettertid har ikke dette blitt sett på som noe av spesiell betydning for at Februarrevolusjonen oppstod, men i samtiden ble dette økonomiske tapet sett på som noe som nøret opp under en dårlig stemning og hadde betydning for det politiske spillet. Dette fikk også oppmerksomhet i norske aviser.¹⁵

¹² Koht, Halvdan. *Revolusjonsåret 1848*, Tiden, Oslo, 1948, s. 28

¹³ Koht, 1948, s. 30

¹⁴ Koht, 1948, s. 26

¹⁵ Hauge, 1963, s. 180

2.2 Økonomisk krise og et samfunn i endring

I tillegg til en stadig minkende folkelig tillitt til Julimonarkiet på 1840-tallet var Frankrike et land i stor endring i denne perioden. Landet var i all hovedsak et landbrukssamfunn, og det var jordbruket som sysselsatte det overveldende flertallet av befolkningen, og som ga de store inntektene til statskassen. Samtidig var det flere moderniserende trekk ved det franske samfunnet. Jernbanen ble utbygget og bandt landet tettere sammen enn det noen gang hadde vært. Samtidig vokste landets første moderne industri frem. Den franske industrien var håpløst underutviklet sammenliknet med Storbritannias på samme tidspunkt, men det oppstod noen få industrielle sentere i Frankrike og da særlig rundt Paris.¹⁶

1847 var et stort kriseår for Frankrike, så vel som for resten av det europeiske kontinentet. Avlingene hadde slått feil flere år på rad, og fra 1845 ble ting verre da potetene ble rammet av råte, den samme potetsykdommen som sendte Irland inn i hungersnød på slutten av 1840-tallet. Dette førte til matmangel som igjen økte prisene opp, og gjorde situasjonen vanskelig for folk flest.¹⁷ Samtidig ble bankvesenet rammet av en internasjonal finanskris som gjorde at ting gikk fra vondt til verre for den franske økonomien. Julimonarkiet var også preget av utbredt korrupsjon. Karl Marx, som i ettertid kommenterte de franske hendelsene fra 1848 til 1852, mente at «Julimonarkiet var ikke noe annet enn et aksjeselskap for utbytting av den franske nasjonalrikdom, hvis utbytte ble fordelt blant statsråder, kammere, 240.000 velgere og deres tilheng».¹⁸

2.3 Februarrevolusjonen

Det var en radikal protestbankett som endte opp med å bli Julimonarkiets bane, eller nærmere bestemt en avlyst bankett. Banketten var blitt planlagt siden slutten av 1847, og organisatorene ønsket å få med så mange som mulig ved å sette en svært lav billettpris og ha med både liberale og radikale deltakere. De konservative politikerne i deputertkammeret, den lovgivende forsamlingen under Julimonarkiet, ønsket ikke at det skulle bli noe av en slik politisk reformsamling, og det ble stor diskusjon om hva som skulle gjøres med den. Diskusjonene endte til slutt med at banketten ble erklært ulovlig, men diskusjonene hadde tatt så lang tid at datoen for banketten allerede hadde blitt fastsatt til 22. februar.

¹⁶ Price, Roger. *The French Second Republic: A Social History*, Cornell University Press, Ithaca, New York 1972, s. 5-6

¹⁷ Se Price, 1972, s. 82-83 for den relative prisøkningen på hvete og poteter

¹⁸ Marx, Karl. *Verker i utvalg 3: Historiske skrifter*, Elster, Jon og Lorenz, Einhart (red.), Pax, Oslo, 1977, s. 40

Kriminaliseringen av banketten gjorde at de liberale som hadde tenkt seg dit ble enige om å ikke dra, mens de radikale med arbeiderrettsforkjemperen Alexandre Auguste Ledru-Rolling i spissen bestemte seg for å se bort fra forbudet.

Den radikale forsamlingen samlet seg ute i Paris sine gater, ettersom det var blitt forbudt å leie ut et lokale til dem. Plutselig var det samlet flere hundre sosialister og kommunister i sentrum av Paris, og det var denne menneskesamlingen som startet Februarrevolusjonen. Det tok ikke lang tid før demonstrasjonene utviklet seg i en voldelig retning, og demonstrantene havnet i konflikt med de militære. Demonstrantene brøt opp brostein og kastet den mot soldater, plyndret våpenbutikker og reiste barrikader i gatene. For tredje gang i løpet av 60 år var revolusjon igjen et faktum i Paris sine gater.

For myndighetene og statsminister François Guizot var opptøyene sjokkerende, og kom tilsynelatende ut av ingenting. Fra deres perspektiv er dette synet forståelig, men som jeg har nevnt fantes det regjeringsskrittiske og revolusjonære krefter under overflaten i Frankrike. Misnøyen med regimet var så omfattende at store deler av nasjonalgarden som var utsendt for å stoppe opptøyene, sluttet seg til opprørerne. Nasjonalgarden var i hovedsak rekruttert fra borgerskapet. Selv om selve revolusjonen oppsto tilfeldig, var ikke den løse sammensetningen av demonstranter sitt rop mot styresettet og regjeringen til å ta feil av: «Leve reformen! Ned med Guizot!». ¹⁹ Opptøyene roet seg noe da natten senket seg, men fortsatte for fullt neste morgen den 23. februar.

Som for resten av styresmaktene kom opprøret overraskende på kong Ludvig Filip, og han ble svært bekymret da han hørte om deserteringen blant nasjonalgarden. Det offentlige ble lammet på grunn av kaoset i gatene som gjorde at politiet og regjeringsmakten slet med å få frem beskjeder. Etter å ha blitt kalt inn til et møte med kongen, sa statsminister Guizot at han var villig til å ta opp kampen mot opprørerne. Kongen på sin side ønsket ikke å bruke våpenmakt mot sitt eget folk, og bestemte seg isteden for å oppløse regjeringen og danne en ny under grev Molé, som tidligere hadde tjent som landets statsminister.

Nyheten om Guizots avgang ble mottatt med jubel blant de mer moderate opprørerne, som ønsket å slå seg til ro med dette. Men de mer radikale ønsket en fullstendig reform, ikke bare

¹⁹ Koht, 1948, s. 35

et skifte av personer. Dermed fortsatte gatekampene, og da kvelden senket seg, eskalerte konflikten på ny. En stor folkemengde hadde samlet seg utenfor utenriksdepartementet, og ved en feil ble det avfyrt et skudd mot folkemassen fra soldatenes side. Flere skudd ble avfyrt, og da skuddvekslingen opphørte lå det en haug med døde igjen. Dette førte til en enda mer hatsk stemning mot styresmaktene, og folk ropte ting som «Hevn! Hevn! De myrder oss! Regjeringa vil gjøre blodbad på oss! Til våpen!». ²⁰ Utover natten og morgenen 24. februar gikk nesten hele nasjonalgarden over på opprørernes side og soldatene viste seg ikke villige til å skyte mot sitt eget folk. Folkemassen satte deretter kursen mot Tuileriene, kongens slott, og det ble ropt «Leve republikken! Ned med Louis-Philippe!». ²¹

Ludvig Filip var rådvill der han satt omringet på slottet. Han forsøkte å ri ut for å roe folkemassene, men trakk seg raskt tilbake igjen etter å ha blitt møtt av rop for en republikk og mot det sittende styret. Kongen hadde søkt hjelp hos Adolphe Thiers, som tidligere hadde spilt en sentral rolle i Julirevolusjonen og tjenestegjort som statsminister i en kort periode. Thiers rådet kongen til å dra bort fra Paris og samle styrker til å slå ned opprøret, men Ludvig Filip ønsket heller ikke nå å bruke våpenmakt mot sitt eget folk. Dersom kongen ikke hadde blitt så desillusjonert etter deserteringen til nasjonalgarden, er det godt mulig at Julimonarkiet hadde bestått. ²² Men med halshuggingen av Ludvig XVI etter Den store franske revolusjonen i tankene, kunngjorde en skremt konge: «Den krona som folkets røst hadde kalt meg til å bære, frasier jeg meg til fordel for sønnesønnen min, greven av Paris». ²³ Etter abdikasjonen flyktet Ludvig Filip umiddelbart fra slottet, før opprørerne trengte seg inn.

2.4 Den andre franske republikken

Med kongens abdikasjon, oppløsningen av regjeringen og kaos i gatene, var det viktig å kjapt få på plass noe som kunne fylle maktvakuumet som hadde oppstått. Flere liberale republikanere samlet seg i Paris sitt rådhus Hôtel de Ville for å danne en ny provisorisk regjering. De ønsket å danne en ny republikk bygget på liberale verdier, men var skeptiske til sosialismen, og forsøkte å ekskludere alle som ble sett på som «for sosialistiske» fra møtet. Dette viste seg å ikke være mulig, siden de som hadde stått øverst på barrikadene og drevet frem revolusjonen, hadde sosialistiske sympatier.

²⁰ Koht, 1948, s. 39

²¹ Koht, 1948, s. 41

²² Price, 1972, s. 93

²³ Koht, 1948, s. 43

Underveis i møtet brøt væpnede demonstranter seg inn i rådhuset og det ble et voldsomt leven. En av forsamlingens mest fremtredende menn var den populære dikteren Alphonse de Lamartine. Han tok ordet og roet ned folkemassene som brøt seg inn, og skal ha gjort dette hele sju ganger på en ettermiddag.²⁴ Forsamlingen i Hôtel de Ville klarte å komme til enighet om å danne en provisorisk regjering, og Lamartine kunne proklamere dannelsen av den andre franske republikken til folkemassen som var samlet utenfor rådhuset. Den provisoriske regjeringen, som for det meste besto av liberale republikanere, måtte likevel forholde seg til de mer radikale kreftene som hadde kjempet mest for å bringe frem revolusjonen. I de kommende dagene ble det derfor vedtatt flere sosiale reformer som skulle komme folket til gode, og den viktigste var retten til arbeid, som ble vedtatt 25. februar. Den politiske sensuren ble myket opp, og 26. februar ble dødsstraffen for politisk kriminalitet fjernet.

Et annet stridspunkt mellom de radikale og liberale republikanerne var hva slags flagg som skulle tas i bruk. De radikale ønsket å erstatte trikoloren med det røde flagget som representerte sosialisme og kommunisme. Igjen måtte Lamartine, som nå hadde fått stillingen utenriksminister i den provisoriske regjeringen, tale til en forsamling utenfor Hôtel de Ville 25. februar. Han påpekte at for resten av Europa representerte det røde flagget kun revolusjonær vold, og det ville samle de europeiske stormaktene mot Frankrike. Trikoloren, derimot minnet folk om Frankrikes store seire under den første republikken og Napoleon. Lamartines forsvarstale fungerte, og han har i ettertid fått æren for å ha reddet trikoloren som fortsatt brukes som fransk flagg den dag i dag.

2.5 Februarrevolusjonens spredning

Nyhetene om Februarrevolusjonen sendte sjokkbølger gjennom Europa, og i de kommende månedene hadde det oppstått revolusjoner i de fleste landene på det europeiske kontinentet. Mars-revolusjonen i Wien tvang fyrst Metternich, personen som fremfor noen andre symboliserte det reaksjonære kongressystemet, til å gå av som kansler i Østerrike. Samme måned tvang en folkelig revolusjon i Berlin den prøyssiske kongen til å innføre et konstitusjonelt monarki. Revolusjonene satte også i gang nasjonalistiske bevegelser som ønsket å danne nasjonalstater med enten økt grad av selvstyre eller fullstendig løsrivelse.

²⁴ Koht, 1948, s. 48

Slike konflikter oppstod i italienske områder under østerriksk innflytelse, Ungarn, Slesvig, Holstein og prøyssiske deler av Polen.

Norge var, sammen med Storbritannia, Belgia, Nederland, Spania, Portugal, Russland og Det osmanske riket, blant de europeiske landene som ikke ble direkte berørt av revolusjonene. Dette betydde imidlertid ikke at Norge var upåvirket av de utenlandske impulsene. Til tross for sin geografiske posisjon i Europas periferi merket Norge den europeiske revolusjonsbølgen i 1848 i form av offentlig uro og politisk debatt.

3 Norge – Kjølvannet av Februarrevolusjonen

Dette kapittelet skal ta for seg hva slags konsekvenser nyhetene om den franske revolusjonen hadde for Norge. Jeg vil først ta for meg mars-uroen i Kristiania, og se på hva slags utenrikspolitiske (særlig Februarrevolusjonen) og innenrikspolitiske faktorer som forårsaket uroen, og om opptøyene kan sies å ha hatt et mål. Videre skal jeg se på hva som ble konsekvensene av opptøyene, og hvordan opposisjonen på Stortinget brukte situasjonen som hadde oppstått i et forsøk på å reformere det norske samfunnssystemet.

3.1 Den politiske situasjonen

Før vi tar opp hvordan nyhetene fra Frankrike påvirket Norge, må vi forstå hvordan det norske politiske systemet fungerte i 1848. Selv om Norge i 1848 fortsatt var et relativt liberalt og åpent demokrati i europeisk målestokk, var det grunn til politisk misnøye. Perioden fra ca. 1840-1870 har blitt omtalt som embetsmannsstatens storhetstid. Etter at Norge ble en egen stat i 1814, var det fortsatt embetsmennene fra dansketiden og nettverket dem i mellom som ble sentrale for norsk politikk. Embetsmennene sørget for stabilitet og kontinuitet i et land som brått gikk fra å være en provins i et eneveldig kongedømme til et eget land med et konstitusjonelt monarki. De var aldri mer enn rundt 2000 i antall, men likevel greide de å fungere som Norges politiske elite frem til slutten av 1800-tallet. Dette var mye takket være deres tette kontaktnettverk og høye utdanninger, kombinert med en svak opposisjon.

Politikken var dominert av andre akademikere innenfor embetsmannsstanden, selv om de var i klart mindretall på Stortinget. Det kanskje fremste eksempelet på en slik «professorpolitiker» var Stortingets sterke mann i denne perioden, Anton Martin Schweigaard. En annen sentral skikkelse i det politiske systemet i denne perioden var Frederik Stang, som kom inn i regjeringen i 1845. Stang og Schweigaard samarbeidet tett og dominerte henholdsvis regjering og Storting. Samarbeidet dem i mellom ble kalt for «det stangske system» av venstreopposisjonen.²⁵ De to var positivt innstilt til økonomisk reform, men konservativt da det kom til politiske reformer som kunne utfordre det gjeldende styresettet.

²⁵ Slagstad, Rune. *De nasjonale strateger*, Pax, Oslo, 1998, s. 13

Schweigaards politiske tenkning har blitt mye studert av historikere, og blir ofte brukt til å analysere politikken som ble ført i Norge under embetsmannsstyret. I sine tidlige år som politisk aktør sto han for en utstrakt reformpolitikk. Dette skulle gjennomføres av en aktiv regjering som moderniserte landet gjennom sosiale og økonomiske reformer. Schweigaard understreket dette ved å si at landet burde styres av «reformatorer» og ikke «deklamatorer».²⁶

Schweigaard sin reformvennlighet utviklet seg imidlertid i en stadig mer konservativ retning etter hvert som tiden gikk. Historikerne Jens Arup Seip og Ernst Sars har merket seg året 1848 som tidspunktet da Schweigaards politiske tenkning utviklet seg i en konservativ og til dels reformfiendtlig retning.²⁷ Likevel var ikke Schweigaard imot reformer, men han ønsket at endringene skulle skje gradvis. Dette kommer godt frem under en tariffdebatt i 1860, da Schweigaard erkjente at han var en forsiktig mann av natur, men at han kunne tillate seg denne forsiktigheten når han hadde sett for seg en politisk retning som syntes god.²⁸

Han mente også at man kunne gjennomføre reformer mot folkets vilje, men man måtte likevel vise hensyn og gjennomføre endringene langsomt. Schweigaard trakk frem Struensees reformer og endelikt som et eksempel på hvor galt ting kan gå dersom lovgiveren og reformatoren ikke viser sindighet og måtehold.²⁹ Johann Friedrich Struensee var legen til den mentalt syke danske kongen Christian VII, og styrte i praksis Danmark gjennom sin fortrolighet hos kongen i perioden fra 1770 til 1772. Inspirert av opplysningstidsidealene fikk han kongen til å skrive under på en rekke reformer, deriblant opphevelsen av all pressesensur. All omstruktureringen førte til en folkelig misnøye mot Struensee, og ironisk nok førte pressefriheten til at alle kunne kritisere han i full offentlighet. Dette gjorde at Struensee gjeninnførte deler av pressesensuren. All misnøyen mot Struensee både i folket og blant de andre personene rundt kongen, førte til at han ble styrtet i 1772 og henrettet for majestetsfornærmelse og for å ha tatt over kongemakten.

Både Schweigaard og Stang ønsket derfor å evaluere grundig reformene før de ble satt i verk, og de var konservative samtidig som de var reformvennlige. Det fantes imidlertid også en sterk reaksjonær skikkelse i norsk politikk på denne tiden i form av stattholder Severin

²⁶ Sørensen, Øystein. *Anton Martin Schweigaards politiske tenkning*, Historisk institutt, Universitetet i Oslo, 1986, s. 222

²⁷ Sørensen, 1986, s. 10

²⁸ Sørensen, 1986, s. 48

²⁹ Sørensen, 1986, s. 49

Løvenskiold. Løvenskiold var født i Porsgrunn i 1777. Hans far, Severin von Løvenskiold, var godseier og en av Danmark-Norges rikeste menn etter å ha jobbet på slottet i København som pasje, kammerherre og diplomat. Løvenskiolds oppvekst og familieforbindelser med europeiske aristokrater gjorde at verdenssynet hans var forankret i en aristokratisk tradisjon.³⁰ I 1841 ble han utnevnt til Norges stattholder, en posisjon der han fungerte som regjeringssjef i kongens fravær. Han fortsatte som stattholder frem til han trakk seg fra embetet i 1856, ikke lenge før sin død.

Mens den norske regjeringens tankegods var forankret i Grunnloven fra 1814, så Løvenskiold tilbake på samfunnet hvor aristokratiet regjerte som den ideelle samfunnsformen. I motsetning til andre konservative norske politikere var Løvenskiold forferdet over de demokratiske prinsippene Grunnloven var bygget på, som trykkefrihet og maktfordelingsprinsippet. Han hadde sittet på Eidsvoll da grunnloven ble utarbeidet, og omtalte oppholdet som «Mit Livs *ulykkeligste* sex Uger».³¹

I sine brev til kongen uttrykker han bekymring om potensielle oppviglere som utenlandske omreisende politiske agitatorer og Marcus Thrane. Mer overraskende er det at han gjentatte ganger også uttrykte bekymringer om statsråd Frederik Stang og omtalte han i svært negative ordelag, på grunn av Stang sin reformvennlighet. Mange historikere har omtalt Løvenskiolds betraktninger som hatske og bakstreverske. Olav Gjerløw, som skrev en biografi om Løvenskiold i 1948, mener imidlertid at mange av de skarpeste formuleringene i stattholderrapportene har blitt vektlagt for sterkt, og gir et uriktig bilde av en rapportvirksomhet preget av ondskap og hat.³² Gjerløw mener at Løvenskiold hadde respekt for Stang, siden han aldri nevner Stang uten å i det minste gi han anerkjennelse for sin dyktighet og begavelse.³³

Sammensetningen av regjeringen var et viktig tema for opposisjonen. Regjeringens makt utgikk ikke av Stortinget, siden den ble utpekt av kongen. Men ettersom kongen stort sett satt i Stockholm kunne han ikke følge med på den politiske situasjonen i Norge på en daglig basis, og var avhengig av å rådføre seg med norske representanter. I praksis førte dette til at regjeringen ble en selvrekrutterende krets, som ikke trengte å ta hensyn til Stortingets

³⁰ Ringvej, Mona Renate. *Marcus Thrane: Forbrytelse og straff*, Pax forlag A/S, Oslo, 2014, s. 162

³¹ Ringvej, 2014, s. 166

³² Gjerløw, Olaf. *Stattholder Severin Løvenskiold*, Aschehoug, Oslo, 1948, s. 7

³³ Gjerløw, 1948, s. 185

sammensetning. Statsrådene kunne derfor sitte så lenge de ønsket, så lenge de var på god fot med de andre regjeringsmedlemmene. I 1848 hadde de eldste statsrådene sittet så lenge som 26 år sammenhengende i regjering.³⁴

De faktiske politiske forholdene i 1848 var derfor ikke like demokratiske som det ble gitt uttrykk for i grunnloven fra 1814. Stemmeretten fra 1814 tok heller ikke hensyn til befolkningsutviklingen på 1800-tallet. Problemet ble stadig synligere utover på 1800-tallet, fordi voksende befolkningsgrupper som husmenn og arbeidere ikke fikk stemmerett etter grunnloven. Resultatet ble at en stadig større andel av befolkningen ble stående utenfor politikken, uten at myndighetene gjorde noe for å endre dette. Marcus Thrane gikk så langt som å betegne embetsmannsstyret som verre enn eneveldet «Da ansee vi det absolute Monarki for en langt bedre Regjeringsform; thi der har folket én behersker, og man bør uden Tvil foretrække én Tyrann for mange Tusinde.»³⁵

Den norske politikken hadde dermed demokratiske problemer både på toppen og bunnen av samfunnet. Regjeringen var preget av en satt politisk elite, og det var vanskelig for folk utenfor omgangskretsen av embetsmenn og akademikere å bryte inn i rikspolitikken. Selv på det liberale Stortinget som var valgt i 1847, fikk embetsmannskretsen betydelig innflytelse. Det var en periode der den delen av befolkningen som var i raskest vekst ikke hadde politiske rettigheter, og ble stående utenfor politikken. At majoriteten av folket hadde få politiske rettigheter, mens en liten elite tok de politiske beslutningene, var markant i flere europeiske land. Dette førte til stor misnøye, som skulle komme til uttrykk utover i 1848.

Myndighetskritikken kom til uttrykk i opposisjonsaviser takket være en stadig mer liberal tolkning av pressefrihetsparagrafen i Grunnloven. *Morgenbladet* fungerte som et sentralt organ for stortingsopposisjonen, hvor det ble utvekslet meninger om og kritikk mot landets styresett. *Morgenbladets* redaktør, Adolf Bredo Stabell, hadde blitt valgt inn på Stortinget i 1845, og var en ledende liberal skikkelse i opposisjon til embetsmannsstaten. Da nyhetene om de europeiske revolusjonene nådde Norge var Stortinget samlet, og Stabell var derfor for opptatt til å være avisens fungerende redaktør. I hans sted var det den radikale juristen Rolf Olsen, som egentlig bare var skribent, som hadde redaktøransvaret.³⁶ Dermed ble

³⁴ Koht, 1948, s. 94-95

³⁵ Sitert etter Ringvej, 2014, s. 25

³⁶ Hauge, 1963, s. 175

Morgenbladets dekning av den franske revolusjonen mer radikal enn den kunne ha vært dersom Stortinget ikke hadde vært samlet på det tidspunktet.

3.2 Mars-uroen i Kristiania

Revolusjonen i Paris, den franske kongens abdikasjon og proklamasjonen av den andre franske republikken var sensasjonelle nyheter, selv i det relativt perifere Norge. I sine rapporter til kongen i mars skrev en rystet stattholder Løvenskiold at «En fryktelig moralsk kolera er atter fra Paris utblest over Europa, hvorav vi neppe kunne vente oss uberørte»³⁷, og Stattholderen skulle få rett i at man straks så konsekvenser av nyhetene i Norge.

I norsk historie har 1848 først og fremst blitt husket for Marcus Thrane og hans stiftelse av den første norske arbeiderbevegelsen. Konsekvensene av nyhetene om Februarrevolusjonen forplantet seg imidlertid i Norge i form av uroligheter i hovedstaden flere måneder før Thrane begynte sitt arbeid. Disse urolighetene, har ikke fått noe stort fokus blant historikerne, og i den grad det har blitt nevnt er det gjerne blitt avfeid som en målløs hendelse uten noen konsekvenser. Seip, en av de få som i det hele tatt nevner mars-uroen, beskrev den kun som en hendelse «uten mål og uten ledelse, det var til å le av og man lo.»³⁸

Det tok ca. tre uker før de kontinentale nyhetene nådde frem til Norge. Vinteren gjorde det vanskelig for skip fra England å nå frem, og posten kom først til Gøteborg for så å bli transportert til lands frem til Kristiania. Dårlig vær gjorde at transportetappen langs landeveien tok ytterlige et døgn før det nådde frem til den norske hovedstaden.³⁹ Den norske pressen begynte derfor først å melde om Februarrevolusjonen 7. mars, men forsinkelsene gjorde ingenting for å dempe nyhetenes sprengkraft. Den 10. mars publiserte redaktøren i *Morgenbladet* Adolf Bredo Stabell en artikkel til støtte for revolusjonen i Paris, og denne støtteerklæringen skapte uroligheter i Kristiania i dagene som kom. Det er ikke enkelt å vite nøyaktig hva som skjedde i hovedstaden i tidsrommet mellom 10. og 12. mars 1848. De to store avisene, *Morgenbladet* og *Det Norske Rigstidende*, dekket hva som skjedde i dette tidsrommet, men beskrivelsene deres stemmer ikke overens og begge avisene beskyldte

³⁷ Sitert etter Bull, Edvard. *Arbeiderklassen blir til (1850-1900)*, Arbeiderbevegelsens historie i Norge bind 1, Bull, Edvard, Sverdrup, Jakob og Kokkvold, Arne (red.), Tiden, Oslo, 1985, s. 25

³⁸ Seip, Jens Arup. *Utsikt over Norges historie. bind 1: Tidsrommet 1814-ca. 1860*, 1974, s. 183

³⁹ Hauge, 1963, s. 184

hverandre for å spre løgner.⁴⁰ De opposisjonelle brukte *Morgenbladet* som sitt talerør, mens *Rigstidende* var en regjeringsvennlig avis. Det er derfor vanskelig å bruke avisene som kilde til å konstruere et nøyaktig bilde av hva som skjedde disse dagene, både på grunn av avisenes motstridene skildringer og deres politiske motiver.

Rigstidenden virket sjokkert da de meldte om opptøyene i Kristiania. I sin artikkel om opptøyene 11. mars, skriver de

Efterretningerne om den franske Revolution have her vakt en almindelig og dyp Sensation. Alle have følt det for Europa som for os Betydningsfulde i denne Begivenhed. At der imidlertid imellem os sindige og beregnende Nordmænd derved i synderlig Grad skulde vækkes republikanske Sympathier hadde vi dog ikke troet. Vi havde vænt os til den Tanke, at man hertillands agtede og elskede vor constiutionelle Forfatning, at man holdt Monarchiet hvilende paa et demokratisk Fundament, saaledes som hos os, for den bedste Maade at ordne Statens Styrelse paa, ialfald i Europa og under den nuværende Udvikling af Forholdene.⁴¹

Videre beskylder avisen *Morgenbladet* for å drive med oppvigleri til revolusjon med sin hyllest av Februarrevolusjonen. De bestrider også *Morgenbladet* sin påstand om at Frankrike nok en gang har vist verden at det er folket som regjerer seg selv. *Rigstidenden* skriver at det franske folket kun har regjert seg selv i en kort periode under den franske revolusjonen og at det, med unntak av noen små fredsperioder, førte til totalt anarki, før det til slutt endte med et militærdespoti under Napoleon.⁴²

Morgenbladet medgir at den franske revolusjonen var en tid med «mangel paa Værdihed» da det «umyndige folk» slapp til, men skriver videre at dette er 50 år siden, og i løpet av denne perioden har folket og landet modnet, og tiden er klar for en ny velfungerende republikk.⁴³ Avisen melder med glede at det ikke har oppstått noe maktvakuum etter Februarrevolusjonen, og at republikken hadde blitt konsolidert med en verdighet, holdning og bestemthet, som var den rake motsetningen til den første republikken i 1789. De går så langt som å hevde at en velfungerende fransk republikk i hjertet av Europa, vil være «et uberegnelig Gode for Menneskeheten».⁴⁴ *Morgenbladet* skriver videre at de håper at nyhetene fra Paris også vil

⁴⁰ Pryser, Tore. *Gesellar, rebellar og svermarar: Om "farlege folk" rundt 1850*, 1982, s. 77

⁴¹ Den Norske Rigstidende 11.3.1848

⁴² Den Norske Rigstidende 11.3.1848

⁴³ Morgenbladet, 12.3.1848

⁴⁴ Morgenbladet, 12.3.1848

kunne få utslag i Norden og drive landene i en mer liberal og demokratisk retning. De håper at tronskiftet i Danmark vil føre til endringer, uten at de spesifiserer nøyaktig hva de håper, men jeg antar at de hinter om et skifte til et konstitusjonelt monarki. Avisen skriver videre at de håper det svenske folket ikke lenger skal være undertrykt av en samfunnselite som setter seg mot tidens utvikling. Til sist uttrykker de et håp om at de demokratiske institusjonene i Norge skal fortsette sin utvikling, og at de ønsker «mer Handling og mindre Tale».⁴⁵

Noe som var vel så viktig å melde om for de norske mediene som revolusjonen selv, var at det hele var over på et par dager. Opprettelsen av den provisoriske regjeringen fylte maktvakuumet etterlatt av det styrtede Juni-monarkiet. *Morgenbladets* første dekning av hendelsene understreket at børsen hadde åpnet igjen, og at det franske diplomatiet bestod.⁴⁶ I tillegg ble det meldt at dødsstraff hadde blitt avskaffet for politiske demonstrasjoner.⁴⁷ Naturligvis var de svært negativt innstilt til opprør i eget land, og begge avisene tok klar avstand fra opptøyene. *Morgenbladet* skrev den 12. mars at de ikke ville «oppirre til Bevægelse av en Folkemasse, der er uøvet i å udtale sine Opinioner (...) og som savner anerkjendte og kraftfulle Ledere»⁴⁸ og at:

det er een Ting, som vi fremfor Alt lægge vore Medborgere paa hjerte, og især naar man i disse Dage appelerer til Folket selv og rabalder dets Opinioner, og det er: Orden og Lovmæsighet. Det er Folkets Ret at have og udtale en Mening, Friheden tilhører Foket, men Folket maa aldri glemme Agtelsen for sig selv, for Friheden, der først og fornemmelig fordrer Lovmæsighed.⁴⁹

Morgenen den 10. mars, dagen etter at den første støtteerklæringen til Februarrevolusjonen ble publisert i *Morgenbladet*, samlet om lag 100 studenter seg utenfor huset til avisens redaktør Stabell og lagde pipekonsert. *Morgenbladet* rapporterte at det allerede samme dag samlet seg motdemonstranter, men dette er ikke nevnt i *Det Norske Rigstidende*.⁵⁰ Stabell selv var ikke hjemme da pipekonserten fant sted 10. mars, men han var hjemme da motdemonstranter dagen etterpå igjen samlet seg utenfor huset hans, og kunne åpne vinduet og motta hyllesten. *Rigstidende* meldte videre at demonstrantene deretter samlet seg utenfor

⁴⁵ *Morgenbladet*, 12.3.1848

⁴⁶ *Morgenbladet*, 11.3.1848

⁴⁷ Hauge, 1963, s. 186

⁴⁸ *Morgenbladet* 12.3.1848

⁴⁹ *Morgenbladet*, 12.3.1848

⁵⁰ Pryser, 1982, s. 77

hjemmene til statsrevisor Daa og Schweigaard, hvor de også jublet. Dette tyder på at demonstrantene ikke hadde en klar politisk agenda med demonstrasjonen sin.

Urolighetene eskalerte 12. mars da demonstrantene begynte å kaste snø og is mot politiet. Blant de skadede var politimester Morgenstierne som ble «truffet midt i ansigted af to store isklumper, saa at hans næse og mund kom til at bløde stærkt».⁵¹ Politiet var ikke rustet til å håndtere store folkemengder, og for å få en slutt på opptøyene satte myndighetene inn militæret. I alt ble 59 personer arrestert i forbindelse med urolighetene, men ingen ble drept.⁵²

For å vurdere om Seips beskrivelse av opptøyene i Kristiania som uten mål og ledelse stemmer eller ikke, må vi se på hvem de arresterte var, og hva de protesterte mot. I kilder etterlatt av politiavhør kan vi se hvilke grupper mennesker som ble arrestert i forbindelse med opptøyene.

De fleste arresterte var unge, og som regel avhengige håndverkere eller arbeidere. Fire av de arresterte ble identifisert som ledere for opptøyene. Det var 25 år gamle buntmakersvein Henrik Andersen, 30 år gamle bryggesjauer Erik Andersen, 29 år gamle handelsborger Christian A. Berg og 35 år gamle høker (småkjøpmann med begrensede rettigheter) Fredrik Clausen. Alle fire mistenkte forsøkte, i likhet med de andre arresterte, å bortforklare sin egen rolle i forbindelse med opptøyene. Man kan likevel se et motiv i handelsborger Bergs og høker Clausens forklaringer. Begge drev med handel, og begge var misfornøyd med forbudet mot mathandel på søndager. De protesterte sannsynligvis derfor mot loven som tok fra dem en gammel sedvanerett, å handle mat på søndager.⁵³

Dette tyder på at demonstrasjonene hadde sitt utspring i spørsmål om styresett og prinsipielle demokratiske borgerrettigheter. I dagene som kom, tok arbeidere og kjøpmenn over initiativet fra akademikerne og pressefolkene som hadde startet demonstrasjonene. Protestene gikk derfor fra å være prinsipielle til å være mot innskrenkingen av én konkret rettighet. Seips karakterisering av opptøyene som uten mål og uten ledelse, synes derfor bare delvis riktig. Opptøyene kan tillegges et mål, men dette målet var skiftende. Politiet klarte å identifisere ledere for opptøyene, men ingen var profilerte eller sto for kampsaker etter arrestasjonene.

⁵¹Pryser, 1982 s.78

⁵² Pryser, 1982, s. 79

⁵³ Pryser, 1982, s. 85

Grunnen til at urolighetene oppstod var derfor sammensatt. Den politiske opposisjonen var misfornøyd med det politiske systemet som var dominert av professoreliten, mens arbeidere og handelsmenn var misfornøyd med forbudet mot søndagshandel. Nyhetene om Februarrevolusjonen fungerte som en katalysator og gjorde at misnøyen fikk utløp i form av opptøyer. Deretter følger spørsmålet: Var opptøyene en isolert hendelse, og hva ble konsekvensene?

3.3 «Marsoroligheterna» i Stockholm

Opptøyene i Kristiania endte ikke blodløst, men det førte heller ikke til noen dødsfall. Dette var ikke tilfellet i Sverige, hvor nyhetene om Februarrevolusjonen førte til demonstrasjoner som endte med at politiet og demonstranter gikk mot hverandre i likhet med Kristiania. I motsetning til oppstanden i den norske hovedstaden fikk opptøyene i Stockholm fatale konsekvenser. Urolighetene stoppet heller ikke i Stockholm før militæret ble satt inn. Det er uvisst nøyaktig hvor mange som ble drept og anslagene for antall drepte spriker veldig. De fleste enes om at over ti personer ble drept i Stockholm, men enkelte har påstått at så mange som 80 personer mistet livet.⁵⁴ Den siste forskningen på temaet anslår antall døde til 18.⁵⁵

Rigstidenden skriver i et korrespondansebrev fra Stockholm at det også hos «oss» hadde vært krefter som forsøkte å fremprovosere en revolusjon. Dette gjorde de ved å manipulere håndverkslasterne og «den laveste pøbel» til å gjøre «de mest afskyelige pøbeloptrin».⁵⁶ Beskyldningene sitter løst i brevet, og flere blader og aviser blir beskyldt for usann fremstilling av hendelsene som utspilte seg.

Det romantiserende synet på revolusjoner er heller ikke til stede her. Isteden er dette framstilt som lovløse handlinger, gjennomført og støttet av «vore mindre oplyste Samfundsklasser». Opprørerne slo ned uskyldige fotgjengere, knuste ruter, plyndret og stjal, noe som førte til «stadig Frygt for Tab af Liv, Lemmer og Eiendom».⁵⁷

⁵⁴ Koht, 1948, s. 91

⁵⁵ Siste tall fra Berglund, Mats, i Mikkelsen, Flemming, Knut Kjeldstadli and Stefan Nyzell (eds.). *Popular Struggle and Democracy in Scandinavia: 1700-present*, Palgrave Macmillan, London, 2018, s. 298

⁵⁶ Den Norske Rigstidende 24.3.1848

⁵⁷ Den Norske Rigstidende 24.3.1848

Kongen kom ridende ut for å forsøke å roe massene, men som svar på spørsmålet «hvad man egentlig ønskede eller hvilken Hensigt, der laa til Grund for disse Afskyeligheder?» kom det mange forskjellige og lite konkrete krav.⁵⁸ Korrespondenten tegner igjen et bilde av demonstrantene som ikke noe mer enn en splittet masse bestående av bråkmakere og pøbler, og at opptøyene dermed ser ut til å ha oppstått uten mål og mening.

Morgenbladet 1. april har flere korrespondanser fra Sverige. Her får man et litt annet perspektiv på situasjonen, der det blir meldt om at militæret ble brukt til å forsvare den privilegerte adelen, standsprinsippene og et dårlig byråkrati fra folkelige reformer.⁵⁹

Den svenske avisen *Aftonbladet* melder i likhet med det man kunne lese i *Rigstidenden* at Februarrevolusjonen hadde vekket en mye større entusiasme enn man hadde forventet. «Här, såsom öferallt, hafa nyheterna om den franske revolutionen verkat en sårledas liflighet i sinnsstämningen och en entusiasm, som man knappt skulle tiltrott det svenska lynnet».⁶⁰

3.4 Mulige utenlandske impulser i Norge

Seip har hevdet at det fantes en vesteuropeisk radikal tradisjon, som var «mer revolusjonær enn reformistisk i sin grunntone», og at det fantes en «understrøm» av slike meninger i Norges lavere sosiale lag, som ikke nødvendigvis kom på trykk.⁶¹ Det er mulig at opptøyene våren 1848 kan være knyttet til disse radikale «understrømmene». I mars 1848 vet vi at det befant seg to agenter for det internasjonale Kommunistforbundet i Norge, den tyske topografsveinen Heinrich Anders og den svenske skreddergesellen Carl Daniel Forssell.

Heinrich Anders var i Bergen i mars 1848, hvor det 31. mars oppstod opptøyer blant arbeiderne, som krevde høyere dagslønn. Anders fikk også publisert et dikt til hyllest for Februarrevolusjonen kalt «Triumph-Lied der errungen französichen Republik am 25sten Februar 1848» i den moderate avisen *Stavanger Amtstidende*. Stavangeravisen publiserte til vanlig mye stoff fra Europa, men det var som regel refererende og lite politiske artikler. At

⁵⁸ Den Norske Rigstidende 24.3.1848

⁵⁹ Morgenbladet 01.04.1848

⁶⁰ Aftonbladet 20.04.1848

⁶¹ Seip, 1974, s. 176

Stavanger Amtstidende valgte å publisere Anders sitt dikt viser igjen at det var en entusiastisk stemning for Februarrevolusjonen i Norge våren 1848.⁶²

Den andre kommunistiske agenten, Forsell, ønsket en fullstendig omveltning av samfunnet, hvor ingen hadde rett til å leve i overflod før alle hadde det nødvendige, men han hevdet at dette ikke skulle skje ved hjelp av voldelige midler.⁶³ Forsell fikk, bokstavelig talt, passet sitt påskrevet 21. mars 1848 i Kristiania, men om han ankom byen under urolighetene, rundt ti dager før han ble registrert av politiet, kan vi ikke vite sikkert.

Det finnes ingen beviser for at det internasjonale kommunistforbundet i London hadde noe med mars-urolighetene å gjøre, men det er verdt å merke seg at to av organisasjonens agenter befant seg i Norge på dette tidspunktet, og det er mulig å se for seg at det kan ha vært en internasjonal påvirkning.⁶⁴ Dersom man sammenligner opptøyene i Kristiania og Stockholm, finner man flere likhetstrekk. Begge startet etter at nyheten om Februarrevolusjonen ble kjent, og de ledende skikkelsene var radikale akademikere og håndverkere. I Sverige ble kretsen rundt kristenkommunisten Per Götrek mistenkt for å stå bak opprøret, og det er mulig at svenske Forsell var en del av dette nettverket. Det kan derfor tenkes at Götrek-kretsen kan ha vært med på å påvirke både mars-urolighetene i Kristiania og i Stockholm, men dette finnes det ikke bevis for.⁶⁵

At det kom radikale sosialistiske aktører til Norge og Kristiania var ikke tilfeldig. Mange av Europas sosialister og kommunister var omreisende, gjerne uten rot eller tilknytning til et spesielt sted. Deres radikale politiske agitasjon gjorde at de sjelden fikk oppholde seg lenge på samme sted. Selv om de individuelle aktørene ble skiftet ut, stiftet de foreninger rundt omkring i Europas byer. Kristiania var ikke noe unntak, der det politiske selskapet «Germania» fungerte som en havn for omreisende sosialistiske agitatorer. Selskapet var opprettet av Georg Fein, en tysk dikter, avismann, politisk agitator og venn av Henrik Wergeland. Wergeland hadde skrevet hyllesdikt til Fein og invitert han med hjem til familien

⁶² Pryser, 1982, s. 54

⁶³ Pryser, Tore. «Internasjonale «revolusjonære» strømninger i Norge 1847-49. Noen forbindelser på individplanet», i *Historisk Tidsskrift* 60, Universitetsforlaget, Oslo, 1981, s. 117

⁶⁴ Pryser, 1982, s. 92

⁶⁵ Pryser, 1981, s. 117-118

sin for å feire jul med dem.⁶⁶ Fein hadde vært i Kristiania flere ganger, i 1837, 1838, 1844 og muligens i 1849 uten at myndighetene som overvåket han, fanget opp besøket hans.⁶⁷

3.5 Norske reaksjoner i Paris

For nordmennene som befant seg i Paris våren 1848, skapte Februarrevolusjonen og proklamasjonen av den andre republikken stor entusiasme. Dette kommer frem i gjengivelsen av en korrespondanse mellom *Morgenbladet* og en nordmann som var til stede under innsettelsen av den provisoriske regjeringen, som ble trykket 22. april.

I et møte i det skandinaviske selskap i Café du Nord 14. mars møttes svensker, dansker og nordmenn for å bestemme hvordan de skulle overbringe sine lykkeønsker til den nye republikken og den provisoriske regjeringen. Svenskene og danskene stemte alle for at forsamlingen skulle stille under et felles skandinavisk flagg, men dette forslaget ble forkastet av samtlige nordmenn. 26 nordmenn hadde kvelden før samlet seg på Café Dannemark etter oppfordring fra fiolinisten Ole Bull, som på denne tiden utvilsomt var den mest berømte nordmannen i Europa. Der ble det bestemt at de skulle gå til Hôtel du Ville under et norsk flagg med teksten «La Norvège», og det ble også vedtatt at Ole Bull skulle overbringe en adresse til regjeringen på vegne av Norge. Nordmennene i det skandinaviske selskap var klare på at de slett ikke følte seg svenske, og at de ville vise for det nye Frankrike at Norge var et selvstendig land uavhengig av Sverige.

Dermed møtte Ole Bull opp med rundt 25 andre nordmenn for å representere «Norges borgere» under et helnorsk flagg uten «sildesalaten».⁶⁸ Han overbrakte adressen nordmennene hadde kommet til enighet om på Café Dannemark. Adressen lød slik:

Franskmænd: Nationer der, ligesom I, elske Frihed og Broderskap, ere komne for at hilse den store Seir, som er vunden ved Eders Blod, og bringe sit Offer af Beundring, for det store Eksempel, som af Eder er givet hele Menneskeheden. De lykønske Eder med nu i Spidsen at have Mænd, der ere Sønner af fine Gjerininger, der ere Staten hengivne, elskede af Folket paa Grund af sin egen Fortjeneste og stillede høit i de civiliserede Nationers Agtelse ved sine Arbeiders Glands og sine følelsers Adel. Vi Nordmænd, der oppholde os iblandt Eder og af Ærfaring kjende de frie Institutioners

⁶⁶ Pryser, 1982, s. 62

⁶⁷ Pryser, 1982, s. 62-63

⁶⁸ *Morgenbladet* 22.4.1848

Lykke, hvilke Eder som Frihedens Brødre og haabe, at Tusinder af vore Landsmænd ville gjentage med os: «Leve den franske Republik!». ⁶⁹

Det var den provisoriske regjeringens sterke mann, utenriksminister Lamartine, som svarte på den norske adressen. Lamartine uttrykte stor glede for den norske hyllesten og den norske forsamlingens ordstyrer Bull.

Norske Borgere! Det er en lykke at den Hæder for den franske Republik saaledes efter hverandre at modtage besøg – tillad mig at sige det – af alle de Folk, som bo paa kloden, at fratenisere, som Eders Ordfører i den følelse af Frihed og almindelig Sympathi, som er Familieaanden blandt Nationerne. ⁷⁰

Den franske utenriksministeren avsluttet karakteristisk talen sin med at den provisoriske regjeringen og det franske folket er venner av Norge og dets regjering, for å understreke at den andre republikken skilte seg fra den voldelige og turbulente første republikken. Dette til tross for at den norske forsamlingen ikke var noen offisiell delegasjon som representerte den norske regjeringen.

3.6 *Rigstidendens* og *Morgenbladets* videre kommentarer

Selv om urolighetene fra 10. til 12. mars var løst organiserte og kunne fremstå som et rent pøbelopprør, fortsatte både Februarrevolusjonen og mars-uroen å prege den politiske diskusjonen i avisene. Både *Morgenbladet* og *Rigstidenden* fortsatte å beskyldte hverandre for å ha bidratt til å drive frem opptøyene etter at opptøyene var over. *Morgenbladet* mente at *Rigstidenden* hadde mobilisert til demonstrasjonen mot redaktør Stabell, som satt på Stortinget og hadde gitt redaktøransvaret over til Rolf Olsen. 27. mars publiserte *Rigstidenden* en artikkel undertegnet «En Deeltager i Demonstrasjonen mod hr. Statrevisor A. B. Stabell», som avfeide at det har blitt drevet noe skittent spill mot Stabell, og som mente at han var så sterkt assosiert med avisen at han måtte regne med at folk holdt han ansvarlig for hva som ble publisert i avisen. ⁷¹

⁶⁹ Morgenbladet 22.4.1848

⁷⁰ Morgenbladet 22.4.1848

⁷¹ Den Norske Rigstidende 27.3.1848

3.7 Opposisjonens krav og myndighetenes svar

Mars-uroen viste også at det var en generell politisk misnøye blant betydelige deler av Kristianias befolkning. Dette gjorde stattholder Severin Løvenskiold bekymret, og han fryktet at slike uroligheter kunne føre til revolusjon. Selv om militærmakt hadde stoppet urolighetene i denne omgang, var han klar på at noe måtte gjøres for å blidgjøre den politiske opposisjonen.⁷² Et av regjeringens tiltak var å skifte ut noen av de eldste statsrådene med noen yngre og mindre konservative, men dette var ikke nok for den politiske opposisjonen.

Nyhetene om utnevnelserne av sorenskriver Søren Anton Wilhelm Sørensen og biskop Hans Riddervold til nye statsråder den 24. april ble mottatt med entusiasme blant de som presset på for en reform av det politiske systemet. Likevel var dette langt fra den radikale endringen de ønsket. Den politiske opposisjonen var grunnleggende uenig i hvordan det norske politiske systemet fungerte, og krevde mer dyptgående endringer. *Morgenbladet* skrev dagen etter, den 25. april 1848, at målet ikke var å skifte ut personer, men å endre det politiske systemet.⁷³

Februarrevolusjonen og de påfølgende mars-urolighetene ga debatten rundt adressepolitikken nytt liv. Adressepolitikken var et hett debatttema i perioden fra 1842 til 1851. Debatten hadde allerede begynt i 1830-årene, og var inspirert av europeiske idealer etter Julirevolusjonen i Paris i 1830. Adressepolitikken var et forsøk på å gi økt politisk makt til Stortinget, ved å la det formalisere politiske ønsker istedenfor å bare debattere saker. Stortingets politiske krav skulle fremmes til kongen i form av en «adresse».⁷⁴ Adresser rettet mot kongen hadde blitt brukt tidligere, men kun i spesielle enkelttilfeller, som da feiringen av 17. mai ble vedtatt i 1830 etter en adresse.⁷⁵ Forkjemperne for adressepolitikken ønsket at dette skulle bli en vanlig prosedyre, og ved å henvende seg jevnlig til kongen ville regjeringen bli holdt ansvarlig ovenfor Stortinget. Som tidligere nevnt opererte regjeringen relativt uavhengig av Stortinget, og den var i stor grad selvrekutterende i og med at kongen henvendte seg til den norske regjeringens representanter i Stockholm for å rådføre seg om regjeringssammensetningen.

Forkjemperne for den systematiske adressepolitikken mente at dette ville medføre et bedre forhold mellom Storting og regjering, og at det var et ledd i den politiske modningsprosessen.

⁷² Storsveen, Odd Arvid. "Democracy and Elections: The Norwegian Experience 1830-1850", i *Revue d'histoire Nordique (Nordic Historical Review)*, 2010, s. 105

⁷³ Storsveen, 2010, s. 106

⁷⁴ Seip, 1974, s. 166

⁷⁵ Seip, 1974, s. 166

De to daværende virkemidlene Stortinget brukte for å påvirke regjeringen, vekslet mellom det veldig svake og det veldig sterke. Det svake virkemiddelet var at protokollkomiteen kunne komme med kritiske bemerkninger for brudd på regjeringsprotokoller. Det sterke middelet var å stille en statsråd for riksrett.⁷⁶

Misnøyen med regjeringen kom tydelig til uttrykk 25. april da *Morgenbladet* fremla et forslag til en adresse der Stortinget skulle bli enige om en ny regjeringsliste som kongen skulle vedta. Adressen var et produkt av et samarbeid mellom *Morgenbladets* redaktør Stabell og bondeopposisjonsleder Ole Gabriel Ueland, og krevde regjeringens avgang. Begrunnelsen var at regjeringen fremsto som handlingslammet, og at den verken tok vare på folkets frihet eller respekterte Stortingets konstitusjonelle stilling. Adressen viste til hendelsene i Europa og sa at i denne situasjonen var det viktigere enn noen gang å ha en representativ regjering. De mente regjeringen hadde sviktet når det kom til å ta vare på folkefriheten, implementeringen av konstitusjonelle rettigheter, ivareta folkets krav, og i å sikre Stortingets konstitusjonelle posisjon. På bakgrunn av dette krevde opposisjonen at regjeringen måtte gå av, fordi det manglet støtte hos folket og representerte kun embetsmannsstanden og et folkelig mindretall.⁷⁷

Forslaget til opposisjonen var i strid med det konstitusjonelle systemet. Kongen valgte sin egen regjering, og Stortinget hadde egentlig ikke noe med utnevnelser av statsråder å gjøre. Selv om kongen var helt avhengig av rådgivere i utnevnelser av statsråder, og regjeringen i stor grad ble ansvarlig for egen rekruttering, var forslaget til opposisjonen av det frekke slaget. At Stortinget skulle gi en liste med representanter som kongen skulle godkjenne, ville undergrave kongens makt, og det ga også signalet om at Stortinget visste bedre enn kongen. Selv den dag i dag blir norske statsråder utnevnt av kongen, selv om dette nå er en rituell handling.

Forslaget til opposisjonen ble det imidlertid ikke noe av, fordi Schweigaard fikk spørsmålet om adressen utsatt i en Stortingshøring 3. mai, ved å flytte diskusjonen over til en Stortingskomité. Utsettelsen av adressen var til glede for stattholder Løvenskiold, som samme kveld arrangerte en festmiddag.⁷⁸ I likhet med det endelige resultatet av 1848-revolusjonene

⁷⁶ Seip, 1974, s. 168

⁷⁷ Koht, 1948, s. 95

⁷⁸ Storsveen, 2010, s. 105

på kontinentet, som endte med at de konservative kreftene beholdt makten, endte man også i Norge opp med en relativt uendret politisk situasjon. Likevel var dette den første gangen Stortinget hadde kritisert en regjering så kraftig, og det var starten på en periode med stort opposisjonelt press.⁷⁹ Presset mot regjeringen tok konkrete former i årene fremover, og perioden 1848-1851 ble en stor prøvelse for embetsmannsstyret.

3.8 Oppsummering

1848-revolusjonene, og da særlig Februarrevolusjonen i Paris, hadde stor innflytelse på andre europeiske land. Norge var en relativt perifer del av Europa, men revolusjonene etterlot seg også et fotavtrykk i det nordiske landet. Mars-uroen i Kristiania ble raskt slått ned, og selv om opptøyene startet med en støtteerklæring til Februarrevolusjonen, utviklet opptøyene seg raskt i en kaotisk retning, uten noe krav om utvidelser av de generelle borgerrettighetene. Likevel gjorde opptøyene styresmaktene bekymret, og sammen med presset fra den demokratiske opposisjonen ble presset såpass kraftig at myndighetene så seg nødt til å gjøre endringer, i form av å skifte ut noen mindre populære regjeringsmedlemmer. Dette var likevel mindre enn det den liberale opposisjonen hadde ønsket seg, og det ble ikke noe av det liberale kravet om at Stortinget skulle presse kongen til å utnevne en ny regjering.

⁷⁹ Koht, 1948, s. 95

4 Juni-opprøret

Da den politiske situasjonen så ut til å stabilisere seg både i Norge og Frankrike utover våren, utviklet den franske revolusjonen seg i en dramatisk retning i juni. I dette kapittelet skal jeg ta for meg opprøret som skjedde i Paris mellom 23. og 26. juni, og hvordan norske aviser dekket nyhetene om dette. Jeg vil se på hvordan opprøret oppstod, og hvordan det har blitt beskrevet i ettertid av sentrale skikkelser i historien, som Karl Marx.

4.1 Bakgrunnene for opprøret i Paris, juni 1848

Nedleggelsen av de nasjonale verkstedene var den utløsende årsaken til at det oppstod blodige kamper i Paris sent i juni 1848. Nasjonalverkstedene skulle gi arbeid til de arbeidsløse ettersom ett av prinsippene den andre republikken hadde proklamert, var retten til arbeid. Problemet var at verkstedene raskt utviklet seg til å tilby mer eller mindre meningsløst arbeid til luselønn. Verkstedene var svært upopulære på landsbygda, siden de ble finansiert med en ekstraskatt på eiendom på 45 prosent, kalt 45 decimes. Fordi ekstraskatten var så upopulær ble den svært vanskelig å få krevd inn. Økte skatter, ble et gjennomgående problem for den andre republikken. Dette gjorde den allerede elendige økonomiske situasjonen verre enn den var. Så tidlig som i mars hadde regjeringen måttet be om utsettelse på tilbakebetalingen av statsgjelden, som var på rundt 960 millioner francs, og allerede 24. februar gikk statskassen 100 millioner francs i underskudd.⁸⁰

Bøndene var heller ikke like opptatt av de politiske rettighetene som pariserne var. Det politiske klimaet på landsbygda var mer konservativt enn i byene, og det var lite sympati for sosialistenes krav. Verkstedene møtte derfor stor motstand fra de franske provinsene. Å drive verkstedene var svært ulønnsomt, og da skattene ikke lot seg kreve inn, var det nødt til å ende med nedleggelse. Ikke nok med det, det var også en frykt blant politikere og folket om at de nasjonale verkstedene var arnesteder for farlig politisk agitasjon.⁸¹

Nyhetene, eller ryktene om at nasjonalverkstedene skulle legges ned, ble tatt svært dårlig imot av arbeiderne. De fryktet at det lille de fikk til livets opphold, skulle forsvinne. Sosialistene, som allerede hadde blitt skuffet av flere av de konservative endringene etter Februarrevolusjonen, så på nedleggelsen av nasjonalverkstedene som et endelig brudd med

⁸⁰ Koht, 1948, s. 108

⁸¹ Price, 1972, s. 156

Februarrevolusjonens idealer. Mange oppfattet kampen for nasjonalverkstedenes videre eksistens nærmest som en kamp for tilværelsen.⁸² Opprøret var derfor motivert både av sosialistiske republikanske politiske grunner og av økonomiske grunner som at man trengte penger til mat. Louis Blanc som var en av de sosialistiske medlemmene av den midlertidige regjeringen, sa at desperasjonen ble reflektert av andelen gifte menn som deltok i opprøret. Gifte menn tok langt sjeldnere del i opprør enn ugifte menn uten familie, selv om de personlig kunne ha like trange kår. At så mange gifte deltok, reflekterte følelsen av at det som skjedde nå, hadde en avgjørende betydning for deres personlige fremtid.⁸³

En del opprørere var fortsatt inspirert av Februarrevolusjonen, og da de ble spurt om hvorfor de hadde laget barrikader i gatene, svarte de at de hadde gjort det samme som i februar. Mange mente også at det de gjorde kun var for at løftene i kjølvannet av revolusjonen skulle overholdes.⁸⁴ Mange av de som ble arrestert i forbindelse med opprøret, hevdet også at de var blitt tvunget til å ta del i det. Ansvarsfraskrivelse var vanlig hos folk som ble arrestert for opptøyer, noe vi også har sett under mars-uroligheten i Kristiania. Likevel ble det hevdet at dette stemte i ca. to av tre tilfeller under juni-opprøret. En vinhandler forklarte sin innblanding i opprøret med at han så en barrikade bli satt opp rett ved hjemmet sitt, og at han deretter gikk bort for å hindre den i å bli satt opp. Men da han kom bort til opprørerne, ble han truet til å være med og hjelpe dem med å bryte opp brostein til den nevnte barrikaden. I tillegg til trusler hevdet mange arresterte at de hadde blitt overtalt av naboen eller kona til å delta, at de hadde fulgt ordre fra nasjonalgarden, at de var med på grunn av nysgjerrighet, eller for å beskytte orden og egen eiendom, eller at de var blitt villedet til å tro at de forsvarte republikken.⁸⁵

I seg selv var ikke de nasjonale verkstedene noe å lage et opprør over. Men etter hvert som stadig flere av løftene fra februar var brutt eller ikke implementert, ble verkstedene for mange stående igjen som et symbol på håpet fra Februarrevolusjonen. Opprøret var et resultat av en følelse av sosiale motsetninger og hat mot styresmaktene som hadde bygget seg opp i løpet av de få månedene den andre republikken hadde eksistert.⁸⁶

I motsetning til Februarrevolusjonen, der Ludvig Fillip ikke turte å bruke nasjonalgarden mot

⁸² Price, 1972, s. 157

⁸³ Price, 1972, s. 159

⁸⁴ Price, 1972, s.160

⁸⁵ Price, 1972, s. 157-158

⁸⁶ Price, 1972, s. 162

sitt eget folk, var det nye republikanske styret beredt på å gjøre nettopp dette da opprøret brøt ut 23. juni. Etter å ha sett at opprøret hadde kommet ut av kontroll, ga regjeringen, 24. juni general Louis Eugène Cavaignac kontroll over hæren og diktatorisk fullmakt.

I en tale til nasjonalforsamlingen 3. juli sa generalen at det var arbeiderne i de nasjonale verkstedene som hadde vært mest delaktige i kampene, og at de var opp mot 40 000 i antall.⁸⁷ Det kan godt tenkes at han overvurderte antall opprørere, ettersom et høyere antall gjorde bragden ved å slå ned opprøret større. Dersom Cavaignacs anslag stemte, vil det bety at omlag litt under halvparten av de 105 000 ansatte i nasjonalverkstedene var med i opprøret.⁸⁸ Etter tre dagers brutale gatekamper var opprøret slått ned. Som ved mange andre konflikter er antallet døde sprikende, men man regner med at flere tusen ble drept, enten i gatekamper eller henrettelser i etterkant.⁸⁹ Av de arresterte ble også flere deportert til Algerie, som på dette tidspunktet var en fransk koloni. Kysten til Algerie ble forøvrig delt inn i tre provinser, som alle hadde status som en del av Frankrike i grunnloven som ble vedtatt senere i 1848.

4.2 Fattig mot rik?

Hva slags type opprør var juni-opprøret? Lenge ble beskrivelsen av juni-opprøret farget av Karl Marx sin fremstilling av opprøret. Han beskrev oppstanden som et opprør mellom fattig og rik. Ifølge Marx gjorde proletariatet, bestående av fattige arbeidere et uorganisert opprør, som brutalt ble slått ned av styresmaktene som hadde et klart overtak i tilgang på våpen og taktikk. Friedrich Engels var også tydelig, da han i *Neue Rheinische Zeitung* skrev at opprørerne utelukkende bestod av arbeidere.⁹⁰

Marx og Engels sin beskrivelse av opprøret har siden blitt sterkt nyansert. Ved å studere rapportene om hvem som ble arrestert og hva slags yrker de hadde, ser man at det ikke utelukkende var arbeidere som deltok i opprøret. Man regner med at minst en tidel av de arresterte tilhørte småborgerskapet.⁹¹ Å kalle opprørerne for proletariatet er også unøyaktig. Felles for de arresterte var at de var blant de fattigste i byen, og det var ikke slik at alle typer

⁸⁷ Den Norske Rigstidende, 15.7.1848

⁸⁸ Price, 1972, s. 168

⁸⁹ Ottosen, Morten Nordhagen. «Folkenes vår: de europeiske revolusjonene 1848-1851», i Malnes, Raino og Thorsen, Dag Einar (red.), *Demokratiet: historien og ideene*, Dreyers forlag, Oslo, 2014, s. 225

⁹⁰ Price, 1972, s. 162

⁹¹ Price, 1972, s. 164

arbeidere var sterkt deltakende i opprøret.⁹² Blant de arresterte finner man også en del folk av lav status som faller utenfor Marx sin definisjon av arbeiderproletariatet, folk han betegnet som en del av et filleproletariat. Filleproletariatet bestod ifølge Marx av den uoversiktlige massen kalt for bohemer, en gruppe omstreifende mennesker som levde en ukonvensjonell livsstil og jobbet i usikre yrker innenfor kunst og litteratur. Marx mente at dette var reaksjonære og uekte proletarer innenfor proletariatet, som saboterte opprøret i juni. At denne gruppen utgjorde en betydelig andel av de arresterte, svekker Marx sin påstand om at det var krefter innad i proletariatet som var en del av de reaksjonære kreftene.⁹³

Å se på Junioppstanden som en klassekamp hvor proletariatet samler seg mot myndighetenes undertrykkelse, er ikke en fruktbar tilnærming. Soldatene som slo ned opprøret, var i stor grad rekruttert nettopp fra arbeiderklassene, og mange av kampene ble derfor utkjempet av folk fra samme sosiale klasse på hver side. Politiske ståsted gikk med andre ord på tvers av klaseskiller, og det er derfor mer hensiktsmessig å se på oppstanden som en kamp mellom forskjellige politiske ståsteder.⁹⁴ Junioppstanden var ikke en klassekamp, men en strid der radikale ble slått ned av de liberale og konservative kreftene som ikke ville imøtekomme kravene til de radikale. De reformvillige konservative var fornøyd med reformene som allerede hadde blitt innført etter revolusjonen, og mange liberale delte synet på at de viktigste sakene hadde fått gjennomslag.

4.3 Norske reaksjoner

De første rapportene om juni-opprøret i Paris kom til Kristiania 1. juli. Både *Christinia-Posten* og *Rigstidenden* skrev at det hadde kommet nyheter fra tyske dampskip om et opprør i forbindelse med nedleggelsen av de nasjonale verkstedene. Interessant nok var *Morgenbladet* seine med å rapportere om junioppstanden, og skrev ikke om den før 5. juli, fire dager etter at det hadde blitt rapportert av de to andre hovedstadsavisene.

Nyhetene kom til Norge omtrent én uke etter at opprøret hadde begynt, hvilket var en uke raskere enn det tok for nyhetene om Februarrevolusjonen å nå den norske pressen. Dekningen av opprøret var ikke komplett 5. juli da både *Morgenbladet* og *Rigstidenden* skrev om hendelsene i Paris. *Morgenbladet* tok for seg utbruddet av opprøret frem til 24. juni og

⁹² Price, 1972, s. 165-166

⁹³ Price, 1972, s. 166

⁹⁴ Ottosen, 2014, 228

Rigstidenden frem til 25. juni. *Morgenbladet* brukte gjengivelser fra avisen *Börsen-Halles* og Benelux avisen *l'Independence* som sine kilder, mens *Rigstidenden* støttet seg på den tyske avisen *Hamburger Correspondenter* (tysk: *Hamburgischer Correspondent*). *Morgenbladet* publiserte dagen etterpå tilnærmet den samme gjengivelsen av Hamburg avisen sin beskrivelse av hendelsene i Paris, som *Rigstidenden* publiserte dagen før. Den eneste forskjellen er at *Rigstidenden* har med noen refleksjoner rundt hva som skal skje videre etter at opprøret er slått ned:

Men paa et Spørgsmaal vet Ingen: hvad skal skee efter Seiren? Regjeringen vil feire, men hvad saa? Hvorledes skal der blive regjeret, og hvad skal blive tilbage av Friheden fra 24de Februar. Hvad udfald kampen end faaer, vil den brage frygtelige Følger efter sig. En Militair-Republik med Diktatur er forhaanden, og da? Arme Frankrig, arme Republik!.⁹⁵

Det er uklart om *Morgenbladet* bare utelot å ta med denne delen fra den originale artikkelene i *Hamburgischer Correspondent*, eller om dette var en selvstendig refleksjon fra *Rigstidendens* side. Sistnevnte vil i så fall være spesielt, for det meste av den umiddelbare dekningen bestod nesten utelukkende av gjengivelser av andrehåndsberetninger av begivenhetene.

Dette gjentok seg de påfølgende dagene, hvor *Morgenbladet* ofte publiserte mer eller mindre den samme teksten som *Rigstidenden* hadde gjengitt noen dager i forveien. Da nyheten om kampene i Paris nådde Norge var *Morgenbladets* Frankrike-spalte lengre enn *Rigstidendens*, men over halvparten av *Morgenbladets* spalte var en gjengivelse av utenriksminister Lamartines tale til nasjonalforsamlingen, og handlet ikke om opptøyene.⁹⁶

Selv om juni-opprøret vakte oppsikt i norsk presse, er det imidlertid lite som tyder på at dette var nyheten som var viktigst for de norske redaktørene. Verken *Morgenbladet* eller *Rigstidenden* ser ut til å ha prioritert nyhetene fra Paris. Det var det innenrikspolitiske som var i hovedfokus, og som vanlig fikk stortingsreferatene plassen på førstesiden. Selv i den utenrikspolitiske delen av avisene var det nyheter fra Danmark som kom først. Likevel fikk begivenhetene betydelig spalteplass, og Frankrike var det landet som ble omtalt mest etter Danmark.

⁹⁵ Den Norske Rigstidende 5.7.1848

⁹⁶ Morgenbladet 5.7.1848

Christiania-Posten, som var en nyetablert avis i 1848, hadde en annen profil enn de to mer etablerte hovedstadsavisene. Her var de utenrikspolitiske nyhetene førstesidestoff, mens stortingsreferatene fikk langt mindre spalteplass. *Christiania-Postens* rapporter kunne strekke seg over mer enn én side, og dette gjorde at man fikk langt mer detaljerte og fylldigere rapporter om hendelsene i Frankrike og andre utenlandske land enn det man fikk i de to andre hovedstadsavisene. Allerede i den første omtalen av opprøret 1. juli skrev *Christiania-Posten* at det ryktes at Cavaignac hadde blitt utnevnt til midlertidig president.⁹⁷

De første rapportene etter at man fikk vite om opprøret i Paris, kom for det meste i form av videreformidlinger av artikler fra utenlandske, og da særlig tyske, aviser. Beretningene er sparsommelige når det kommer til beskrivelser av hva bakgrunnen til opprøret var, og hvem som sloss mot hvem. Noen opplysninger om opprørerne, som at de i all hovedsak kom fra nasjonalverkstedene, skrev både *Rigstidenden* og *Christiania-Posten* i de første rapportene. *Morgenbladet* meldte at det var snakk om arbeidere fra de nasjonale verkstedene som ikke fant seg i at arbeidsplassene skulle legges ned, og som tok til barrikadene.⁹⁸ Ellers ble det som regel brukt uttrykk som at Paris stivnet av skrekk, kaos, lovløshet, beleiringstilstand og blodige kamper, noe som ikke kan sies å være feil, selv om det ikke forteller så mye om hvorfor det i det hele tatt var et opprør. Nasjonalgarden og general Cavaignac, som slo ned opprøret, blir derfor omtalt i gode ordelag fordi de stoppet lovbryterne og gjenopprettet ro og orden. Nasjonalforsamlingens beslutning om å gi Cavaignac diktatorisk fullmakt blir også forsvart, siden eksekutivs-komiteen viste seg ute av stand til å stoppe opprøret. *Christiania-Posten* skrev i et av innleggene sine om opprøret at beslutningen om å gi generalen total sivil og militær myndighet kom etter at «Nationalforsamlingens Udsendinger forgjæves hadde opmuntret Insurgentene til godvillig at nedlægge Vaabenene».⁹⁹ Skildringene av gatekampene er også sett fra nasjonalgardens side, hvor det ble rapportert at nesten alle generalene var blitt såret den 25. juni, og at noen ukjente hadde forgiftet soldatenes brennevin.¹⁰⁰

Siden opptøyene ble sett på som et forsøk på å lage kaos, var dekningen av hendelsene ikke overraskende positivt innstilt til nasjonalgarden og Cavaignac. Selv om mange av opprørerne selv mente at de kjempet for å realisere idealene fra Februarrevolusjonen, ble de i norske medier omtalt som en trussel mot revolusjonens løfter. Isteden ble Cavaignac beskrevet som

⁹⁷ *Christiania-Posten* 1.7.1848

⁹⁸ *Morgenbladet*, 5.7.1848

⁹⁹ *Christiania-Posten* 7.7.1848

¹⁰⁰ *Christiania-Posten* 7.7.1848

den store helten som reddet republikken, som var i ferd med å ende i kaos og anarki. Frykten for væpnet revolusjon og kaos preget den norske pressen på denne tiden, og dekningen var tydelig i favør av det som kunne bringe ro og orden. Et unntak var støtten til Februarrevolusjonen, hvor de fleste politiske skikkelsene lot seg rive med av revolusjonens idealer. Likevel ønsket ikke norske aviser noen liknende tilstander i Norge, noe de tydeliggjorde da de distanserte seg så langt de kunne fra oppstandene i Kristiania i mars.

De norske avisene var sparsomme med detaljene rundt hvordan juni-opprøret ble slått ned. Sannsynligvis var dette et resultat av at denne informasjonen rett og slett ikke var tilgjengelig. Nasjonalgarden tok i bruk brutale midler for å slå ned opprørerne, men dette er ikke nevnt i norske aviser. Kritikken som er rettet mot Cavaignacs metoder under juni-opprøret, kom mest i form av gjengivelser av en debatt i Nasjonalforsamlingen, der Cavaignac ble beskyldt for å ha ventet for lenge med å gå inn i byen, og at han dermed tillot opprøret å vokse seg for stort. Den norske pressen stilte seg bak tankegangen om at man var nødt til å sette hardt mot hardt for å unngå at Frankrike falt inn i kaos og anarki. At den norske pressen hadde dette synet, er ikke spesielt rart, ettersom selv den franske arbeiderettsforkjemperen Louis Blanc karakteriserte opprørerne som «gale mennesker, som alle politiske partier burde ta avstand fra».¹⁰¹ Den 15. juli trykket både *Morgenbladet* og *Rigstidenden* en tale Cavaignac holdt til nasjonalforsamlingen 3. juli, hvor han hyllet nasjonalgardens innsats og heltemot.¹⁰² Etter at opprøret var slått ned, skiftet de norske avisene fokus til når unntakstilstanden skulle ta slutt og når forhandlingene om en ny konstitusjon skulle starte.

Som nevnt var Frankrike det landet som fikk mest utenrikspolitisk oppmerksomhet av de norske avisene etter Danmark. Frankrike hadde Europas øyne vendt mot seg, spesielt etter Februarrevolusjonen, og det var naturlig at opprøret i Paris fikk stor oppmerksomhet. Likevel var det ikke selve opprøret som fikk størst spalteplass, og man fortsatte primært å rapportere om den franske regjeringens lovforslag. Den mest påfallende endringen i hva som ble rapportert fra Frankrike, var at det hadde kommet en ny politisk karakter inn i spillet, i form av general Cavaignac. Ellers fortsatte dekningen av fransk politikk som den hadde gjort før den konservative reaksjonen i juni, der det er møtene i nasjonalforsamlingen som ble rapportert. De samme sentrale skikkelsene i nasjonalforsamlingen, som Louis Blanc og

¹⁰¹ De Luna, Frederic A.. *The French Republic Under Cavaignac 1848*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1969, s. 150

¹⁰² Den Norske Rigstidende, 15.7.1848

Alphonse de Lamartine, var dermed de som fikk spalteplass i norsk presse. Dette er heller ikke spesielt rart, siden de sosialistiske kreftene som startet opprøret hadde blitt slått ned. Den norske pressen var også skeptisk til alt som kunne føre til opprør og revolusjonsaktige tilstander i Norge, og den ville nødvendigvis ikke omtale opprørerne i positive ordelag.

Det er et lite paradoks at den norske pressen kunne hylle Februarrevolusjonen, men samtidig fordømme juni-opprøret. Dette kan det være flere mulige grunner til. Det den norske pressen beundret mest med Februarrevolusjonen, var at den ble raskt gjennomført og at hjulene raskt kom i gang igjen etter at den andre republikken ble proklamert. De moderate republikanske idealene til den andre republikken samsvarte også bedre med den norske politiske modellen enn den uprøvde og potensielt farlige sosialismen.

Det var allerede knyttet stor spenning til Ludvig Napoleons «comeback» på den franske politiske scenen, og hvilken rolle han skulle spille i den andre republikken. Spekulasjonene rundt hans rolle i opprøret i juni, ble også diskutert i norske aviser. Med et mislykket kuppforsøk på rullebladet var det ikke sikkert hva intensjonene hans var. Til å begynne med ble det ropt «leve Ludvig Napoleon» sammen med andre slagord som «leve republikken». Støtteerklæringene til Ludvig Napoleon tok imidlertid raskt slutt, og det ble kjapt klart at opprørerne kjempet for den røde republikken, ikke for et nytt monarkisk styre med en Bonaparte i spissen. Dette ble gjort klar i *Christiania-Postens* fyldige artikkel om opprøret den 1. juli.

4.4 Oppsummering

Juni-opprøret i Paris var vendepunktet i den franske revolusjonen i 1848, der revolusjonen gikk i en mer konservativ retning. De mest radikale gjorde opprør da det ble kjent at de nasjonale verkstedene skulle legges ned, men opprøret ble slått ned med våpenmakt av det nye republikanske regimet. Kampene var harde, og det døde langt flere i juni enn under den relativt blodløse Februarrevolusjonen. I Norge ble opprøret omtalt med stor avsky, og alle tok avstand fra opprørerne som ikke ble beskrevet som stort mer enn anarkister. Mars-uroen i Kristiania hadde vekket bekymringer om revolusjon, og nyhetene om juni-opprøret gjorde ikke revolusjonsfrykten mindre. Samtidig fikk pressen en ny fransk helteskikkelse å skrive om i form av general Cavaignac, mannen som slo ned juni-opprøret. I månedene fremover ble han omtalt som en garantist for både ro, orden og stabilitet.

5 Marcus Thranes 1848

Den mest synlige og omtalte konsekvensen av de europeiske 1848-revolusjonene i Norge, var stiftelsen av Norges første arbeiderforening. 1848 var også året da Marcus Thrane, entret den politiske arenaen, først som redaktør i *Drammens Adresse* fra 1. august 1848, og i desember samme år som stifter av Drammen arbeiderforening. Det var først i 1849 at Thrane virkelig fikk stor oppmerksomhet, men her skal jeg isteden fokusere på Thranes handlinger i 1848, hans politiske syn og hvordan han ble påvirket av utenrikspolitiske hendelser.

5.1 Thrane i norsk historieskriving

Thrane har i ettertid blitt beskrevet som en pioner for den norske arbeiderbevegelsen, særlig av historikere tilknyttet venstresiden. Det har blitt hevdet at det ikke skulle være mulig å starte en arbeiderbevegelse med stor oppslutning i Norge, som var et jordbrukssamfunn uten de klare klasseskillene. Marcus Thrane har derfor blitt viet relativt mye plass i norsk historieskriving, i alle fall i forhold til hva han oppnådde i egen samtid. Han har ofte blitt tilskrevet meninger og politiske ståsteder han ikke nødvendigvis hadde, både i hans samtid og i ettertid. I sin egen samtid ble han beskyldt for å agitere for kommunisme og revolusjon. I ettertid har han tidvis blitt fremstilt på en måte som gjør at han passer mer i moderne tid enn i sin egen samtid. Et eksempel på dette er nyutgivelsen av Oddvar Bjørklund sin biografi om Thrane, som i 1951 originalt het *Marcus Thrane: en stridsmann for menneskerett og tanke*, men som i 1970 ble utgitt på nytt med tittelen *Marcus Thrane: sosialistleder i et u-land*. Den første tittelen er en god beskrivelse av Thranes virke på midten av 1800-tallet, mens den andre tittelen bruker moderne uttrykk som ikke hadde gitt mening i Thranes samtid.

Når det blir skrevet om 1848 i Norge, er det Marcus Thrane og bevegelsen han startet, som tettest knyttes opp mot de europeiske revolusjonene. Nyhetene om Februarrevolusjonen var viktig for Thrane, men han var verken revolusjonær eller for voldsbruk for å fremme sine politiske mål. Han delte mange av de revolusjonæres mål, men ikke deres midler.

Thranittbevegelsen er på mange måter en gåte i norsk historie. På under to år vokste bevegelsen til å ha nærmere 30 000 medlemmer, og var i forhold til folketallet i landet en av verdens største underklassebevegelser. Det er ikke opplagt akkurat hva det er fornuftig å kalle bevegelsen for. Bevegelsen selv kalte seg for en arbeiderforening, men det er viktig å understreke at mange av medlemmene slett ikke var arbeidere. Den senere arbeiderbevegelsen

har i ettertid gjort Thranittene til en forløper til sin egen bevegelse, og har kanskje gjort Thranebevegelsen til mer et produkt av sin egen tid enn Thranes samtid. Det var definitivt arbeidere med i bevegelsen i form av håndverkere i byene. Husmennene, som utgjorde den største delen av bevegelsen, kan også til en viss grad sees på som arbeidere. Likevel var det også mange medlemmer som var småbønder eller tilhørte småborgerskapet. Disse gruppene var ikke arbeidere, men folk som akkurat falt utenfor det politiske systemet i Norge på midten av 1800-tallet.

Bevegelsen oppstod i et land som ifølge marxistisk teori ikke skulle ha noen spesiell grobunn for sosialistiske bevegelser. Norge var et jordbrukssamfunn, og industrivirksomheten på midten av 1800-tallet var i sin spede begynnelse. Mangelen på industriarbeidere gjorde at det ikke fantes noen stor arbeiderklasse å organisere. Til tross for at det ikke var mange arbeidere i landet, fantes det likevel sosial, økonomisk og juridisk ulikhet i befolkningen, og det kan tenkes at Thranes arbeiderbevegelse mer riktig bør betegnes som en underklassebevegelse.

Det mest spesielle med bevegelsen var omfanget og organiseringen. Agitatorer blant de lavere klassene fantes det flere av, men tanken om å organisere seg i en forening var helt ny for de fleste. Å være medlem i en forening var forbeholdt de øverste klassene, og da var man først og fremst medlem av klubber med fritidsorienterte mål, ikke politiske. Det eksisterte også håndverkslaug og noen yrkesforeninger, men for de laveste klassene fantes ikke dette konseptet.¹⁰³

5.2 Thranes bakgrunn

Til tross for at Thrane er assosiert med de lavere samfunnsklassene, var han selv født inn i en borgerskapsfamilie. Thrane-slekten var ikke blant de fineste og mest tradisjonsrike siden familiens suksess ikke gikk lengre tilbake i tid enn til Marcus sin farfar, Paul Thrane, som hadde gjort suksess som handelsmann i Kristiania på slutten av 1700-tallet. Noen måneder før Marcus ble født, ble hans far, David Thrane, kjent skyldig i å ha begått underslag i Norges Bank. Etter dette var Thranefamilien skandalisert, og Marcus vokste opp i relativt trange kår til tross for at han var født inn i en borgerskapsfamilie. Av denne grunn følte ikke Marcus at han tilhørte borgerskapet, samtidig som han hadde slektinger i de høyere samfunnslag, som biskop Hans Riddervold, en av de to mennene som ble utnevnt til statsråd i kjølvannet av

¹⁰³ Bull, 1985, s. 28-29

mars-urolighetene. Dermed havnet Thrane i en identitetsmessig skvis mellom borgerskapet og de lavere sosiale samfunnsklassene.

Da nyhetene om Februarrevolusjonen ble kjent i mars, befant Thrane seg på Modum hvor han jobbet som lærer for «storfolkas unger».¹⁰⁴ Thrane hadde lest noen sosialistiske verker, og han følte seg tiltrukket av ideologien. Mye av inspirasjonen til Thrane ser ut til å være hentet fra sosialistiske utopister i Frankrike, England og Tyskland. Særlig kristen-sosialistene Wilhelm Weitling og Henri de Saint-Simon fungerte som store inspiratorer.¹⁰⁵ I 1848 hadde de mest populære retningene innen sosialismen og kommunismen Jesus som et forbilde for likhet, og kamp for sosial rettferdighet var derfor ofte knyttet opp mot kristendommen. Thrane kom sannsynligvis i kontakt med disse tankene da han i mai 1838, 20 år gammel, dro ut på eventyrreise i Europa. På reisen var han i Tyskland og Frankrike, samt en tur innom London på veien hjem.

I motsetning til mange av utopistene og kommunistene på den tiden var Thrane klar over at han var nødt til å forholde seg til de politiske realitetene i eget land.¹⁰⁶ Det var likevel Februarrevolusjonen som virkelig inspirerte han til å kjempe arbeidernes sak. «Februarrevolusjonens retning gav mig en uimodstaaelig lyst til å komme ind paa de politiske operahus» uttalte Thrane i 1849 (på muntert vis).¹⁰⁷ Man får ikke et fullstendig innblikk i hans syn på sosialismen våren 1848, men ut fra tekstene hans i *Drammens Adresse* publisert høsten 1848, var han enda ikke en klar og bevisst sosialist.¹⁰⁸ Bjørklund mener at Februarrevolusjonen kom på et tidspunkt da Thrane så at Blåfargeverket, hjørnesteinsbedriften på Modum, gikk mot sin undergang. Blåfargeverket produserte blåfarge av kobolt, men ble nå utkonkurrert av en ny kjemisk fremstilt metode å produsere blåfarge på. Dette, kombinert med den økonomiske krisetiden, gjorde at Blåfargeverket gikk en dyster fremtid i møte. Den uunngåelige konkursen til hjørnesteinsbedriften førte til masseoppsigelser, og dette gjorde at Thrane forholdt seg kritisk til det sosiale systemet, som tilsynelatende førte samfunnet i en retning preget av krise, arbeidsløshet og trange kår.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Se Bjørklund, Oddvar. *Marcus Thrane: Sosialistleder i et u-land*, Tiden norsk forlag, Oslo, 1970, s. 63-64 for mer informasjon

¹⁰⁵ Lorenz, Einhart. «Innledning» i, Thrane, Marcus. *Arbeidere forén dere! Politiske skrifter av Norges første sosialist*, Lorenz, Einhart (red.), Pax, Oslo, 1969, s. 12-13

¹⁰⁶ Lorenz, 1969, s. 10

¹⁰⁷ Bjørklund, 1970, s. 67

¹⁰⁸ Bjørklund, 1970, s. 65-66

¹⁰⁹ Bjørklund, 1970, s. 66

Thrane drev mest sannsynlig en privatskole på Modum, en stilling som ikke var godt lønnet og som var usikker grunnet Blåfargeverkets dårlige stilling. Han etterlot seg dermed ikke mye da han bestemte seg for å tre inn på den politiske arenaen.¹¹⁰

Drammen hadde noe bedre kår enn Modum, men også her merket man virkningene av krisen fra 1847. 17. mai 1847 hadde det oppstått opptøyer, da håndverkssvenner og arbeidere kastet steiner mot festlokaler der de rike hadde arrangert fest, mens de fattige slet med matmangel.¹¹¹ I 1848 var ikke matmangel problemet, men man merket den økonomiske krisen fortsatt ved at skip ble lagt i opplag, og at arbeidsledigheten økte.

5.3 Om den slesvigske krig

Thrane entret den politiske arenaen med leserinnlegget «Om Schleswig og Danmark – Norges Deeltakelse i Krige», publisert i *Morgenbladet* 13. mai 1848 og undertegnet «En Stemme fra Landet». I innlegget argumenterer Thrane mot Norges inntreden i den Slesvigske krigen. Inspirasjonen for innlegget var sannsynligvis at flere fremtredende nordmenn hadde uttalt seg positivt til å støtte Danmark i konflikten.¹¹² Den mest fremtredende av disse var historiker P.A. Munch, som Thrane adresserer direkte som Hr. Munch (Munch fikk sitt innlegg «Danmark maa hjælpes» i *Morgenbladet* 1. mai 1848). Thrane bruker mye av innlegget til å forsøke å plukke i stykker argumentene hans.

I leserinnlegget skriver Thrane om en dobbeltmoral. Så og si alle hadde et litt romantisk forhold til de europeiske revolusjonene, fordi «alle opplyste folk» var enige om at undertrykkende institusjoner burde fjernes og at individet skulle ha rett til å bestemme over seg selv. Thrane mente at det Slesvigske folket også kjempet for denne selvbestemmelsesretten, men i dette tilfellet mente de samme som hyllet Februarrevolusjonen at Slesvig ikke kunne bli med i det tyske forbundet, på grunn av de gamle bestemmelsene mellom Danmark og hertugdømmene, som sa at det skulle være en del av Danmark til evig tid. Dette mente Thrane var urettferdig, og han spurte om det var rettferdig at en hel generasjon skulle straffes for fortidens «daarskab».

¹¹⁰ Bjørklund, s. 67

¹¹¹ Bjørklund, s. 73

¹¹² Ringvej, 2014, s. 33

I innlegget ser det ut til at Thrane var grepet av den gryende nasjonalismen, i og med at han skrev at tyskerne hadde all mulig rett til å sloss for at de tyske delene av Slesvig skulle løsrides fra Danmark. Han går så langt som å hevde at det er Danmark som fører en eroblingskrig fordi de kriger for å fortsette å holde Slesvig under seg, til tross for at hertugdømmet hadde vært under den danske kronen i omlag 800 år. På den andre siden mener Thrane at tyskerne har rett til å gjøre danske erobringer som å «oversvømme hele Jylland», siden danskene også etter Thranes definisjon drev en eroblingskrig så lenge de ikke ga slipp på den tyske delen av Slesvig.

I tillegg til å peke på dobbeltmoralen blant de som støttet Danmark, var også Thrane bekymret for at krigføringen ville gå ut over de fattigste. Verneplikten i Norge fungerte på den måten at byfolk var fritatt fra verneplikt, slik at det kun var bønder som ble kalt inn til militærtjeneste. De mer velstående bondefamiliene kunne dessuten betale en annen person enn den innkalte til å ta bondesønnens plass, mens de fattigere bøndene og spesielt husmannsfamiliene hadde ikke mulighet til dette. Derfor gjorde vernepliktspraksisen at de norske soldatene for det meste besto av husmannssønner som Thrane mente trengtes hjemme for å hjelpe familien sin. Vernepliktssaken fortsatte å være viktig for Thrane. I petisjonen som Thranebevegelsen leverte til kongen i 1850, var en lov om allmenn verneplikt ett av ti krav til forbedring av samfunnet.

Til tross for sin klare avstand til krig og revolusjon, var ikke Thrane en pasifist. Dersom det stod om å forsvare menneskerettigheter ville krig være moralsk rett ifølge Thrane.¹¹³ I den Slesvigske krigen mente Thrane at tyskerne kjempet for det som var moralsk rettferdig.

5.4 Kristendom

Thrane kritiserte kirken og den offisielle kristendommen for å støtte oppunder det fungerende politiske systemet. Likevel var Thrane personlig kristen, og religion dukker ofte opp i tekstene hans. Han setter ofte et likhetstegn mellom kristendom og god moral, samtidig som presteskaperet kritiseres. Kirken og presteskaperet hadde blitt en del av den regjerende overklassen, og representerte derfor ikke det moralsk gode med religionen. Det sosiale innholdet i religionen var viktigere for Thrane. Han så på Jesus som en sosial opprører som kjempet for de svakes rettigheter, og han brukte Jesus som et forbilde i sin egen kamp for

¹¹³ Bjørklund, 1970, s. 85

sosial rettferdighet.¹¹⁴ Særlig var det tanken om frihet, likhet og brorskap i tillegg til nestekjærlighet som han forbandt med Kristus.

5.5 Redaktør i *Drammens Adresse*

Sommeren 1848 ble Thrane ansatt i *Drammens Adresse*. Det er ukjent hvorfor utgiver Ole Steen valgte å ansette Marcus Thrane, som ikke hadde publisert noe annet enn artikkelen i *Morgenbladet* tidligere på året under et pseudonym, og sannsynligvis visste ikke Steen at det var Thrane som sto bak artikkelen. Thranes skolevirksomhet på Modum kan ha tiltrukket noe oppmerksomhet i Drammen. Likevel syntes det nokså tilfeldig at Thrane fikk jobben.¹¹⁵

Selv om stillingen sannsynligvis kom overraskende på Thrane, tok det ikke lang tid før han gjorde den lille avisen om til et talerør for sin radikalisme. *Drammens Adresse* hadde et akademisk preg, med lange setninger og innhold som forutsatte gode bakgrunnskunnskaper om innenlandske og utenlandske forhold. Det er tydelig at Thrane brukte mye tid på å lese andre aviser og oppdatere seg på utenlandsk kunnskap, for utdrag fra andre aviser og utenlandske beretninger fikk ofte stor spalteplass, i tillegg til Thranes egne politiske betraktninger. Det må ha vært en travel tid for den tidligere læreren, som i tillegg til å følge med på nyheter og redigere avisen, i samme tidsperiode også startet arbeidet med å stifte Drammens arbeiderforening. Til tross for alt han hadde å gjøre, la han i oktober ut en annonse i avisen hvor han tilbød seg å opprette en søndagsskole for handelselever.¹¹⁶

En utfordring med å bruke *Drammens Adresse* som en kilde for Thranes politiske syn, er å kunne skille mellom polemikk og faktisk syn. Thrane var konfronterende og spissformulert i sin stil, og det kan derfor være vanskelig å vite hvor han med vilje overdriver og hvor han delte sine faktiske meninger. En annen utfordring er at det er usikkert nøyaktig hvilke tekster Thrane har skrevet. Få av tekstene er signert, men som redaktør må man kunne anta at Thrane skrev det meste og i alle fall gikk god for det som ble trykket i avisen.

Den første utgaven med Thrane som redaktør kom ut 1. august. I denne utgaven skrev Thrane artikkelen «Partier forhold og misforhold», som kom ut i tre deler den 1. august, 5. august og 10. august. I artikkelsamlingen tar han for seg samfunnsstrukturen, og hvordan

¹¹⁴ Lorenz, 1969, s. 13

¹¹⁵ Bjørklund, 1970, s.74

¹¹⁶ *Drammens Adresse*, 17.10.1848

embetsmennene fungerer. De tidligere generasjonene av embetsmenn får det glatte lag av Thrane. Til tross for at de var den eneste selvstendig opplyste gruppen i landet, brukte de ikke posisjonen sin til å gagne allmuen. «Den gamle Intelligensen» førte, ifølge Thrane, ikke til annet enn drukkenskap.

Den tids intelligens satte en ære i en raa selskabstone, man var ikke ret student, naar man ikke jevnlig var med på å prygle vægtene, slaaes med pøbel; man var ikke en sand mann, en virkelig patriot, naar man ikke jevnlig var med å tømme store punscheboller.¹¹⁷

Embetsmennene hyllet demokratiet, men Thrane mente likevel at tankesettet deres var veldig aristokratisk. Demokratiet hadde gjort aristokratene, i Norges tilfelle embetsmennene, uavhengig av kongen som tidligere hadde vært over dem. Utover dette var de ikke opptatt av klassene som var under dem selv.

Samtidig malte Thrane et mer optimistisk bilde for fremtiden, når han mente at den nye intelligensen har skikket seg, og at den nye intelligensen var en god sammensmeltning av Wergeland og Welhaven sine idealer. Thrane definerte dannelsen av troppistene som tiden da Stortinget ble delt inn i to hovedpartier, «de liberale og ministrielle, eller demokrater og aristokrater, eller bondeparti og regjeringsparti fremtraadte»¹¹⁸. Disse partiene skilte seg kraftig fra det tidligere embetsmannspartiet, der rikmannsaktiviteter sto foran politikk i viktighet. Nå var Stortinget delt inn i to partier som var av en rent politisk natur.

Thrane var ikke begeistret over skandinavismen, og skrev igjen, som i innlegget sitt i *Morgenbladet*, at tilhengerne av skandinavismen fremstår som hyklerske når de støttet det undertrykte franske folket, men ikke det undertrykte Slesvigske folk.¹¹⁹ Thrane mener at de som er for krigen kan falle inn under *Morgenbladets* uttrykk «den intelligente pøbel», en gruppe mennesker som har stor kunnskap og evne til å forstå og fortolke, men som er fylt av hovmod, griskhet og selvopptatthet.¹²⁰

¹¹⁷ Sitert etter Drammens Adresse 1.8.1848 fra Thrane, Marcus. *Arbeidere førén dere! Politiske skrifter av Norges første sosialist*, Lorenz, Einhart (red.), Pax, Oslo, 1969

¹¹⁸ Drammens Adresse 5.8.1848, sitert etter Thrane, 1969

¹¹⁹ Drammens Adresse 5.8.1848, hentet fra Thrane, 1969

¹²⁰ Drammens Adresse 5.8.1848, hentet fra Thrane, 1969

Selv om det var en allmenn mening om at det er demokrati og folkestyre i Norge i 1848, var det kun med svak rett at man fortsatt kunne kalle det demokratisk. Dette var fordi de fattige og «ubemidlede» ble nektet stemmerett. «Et demokrati, hvori den fattig negtes indflytelse, er visselig den meest beklagelsesværdige og meest demoraliserende regjeringsform»¹²¹ skrev Thrane. Han beskrev Storbritannia som det fremste eksempelet på et slikt feilslått demokrati, som til tross for en konstitusjon «visselig er den ulykkeligste staat paa den hele jordklode». Thrane rettet også kritikk mot borgerskap, som tenkte på seg selv som en del av folket, men som støttet de regjerende maktene når rettighetene skulle utvides til flere enn dem selv. I Norges tilfelle var dette «borgerskapet» representert ved rike bønder og gårdbrukere, som nøt godt av rettighetene de hadde blitt tildelt, og som støttet oppunder og oppførte seg som aristokrater. Et demokrati uten stemmerett til de fattige gjør ifølge Thrane samfunnet mer aristokratisk enn under et enevoldsstyre. «Da ansee vi det absolute monarki for en langt bedre regjeringsform; thi der har folket blot e n behersker; og man bør udentvivel foretrække en tyrann for mange tusinde».¹²²

5.5.1 Om Frankrike

I sin omtale av den nylig erklærte franske republikken går ikke Thranes hyllest til sosialistlederne, men overraskende nok til den moderate general Cavaignac. Cavaignac hadde fått diktatorisk fullmakt under juni-opprøret da arbeiderklassen gjorde opprør. De sosialistiske arbeiderne så at myndighetene gikk i en stadig mer borgerlig retning, og da det gikk rykter om at de nasjonale verkstedene skulle legges ned, tok de til våpen. Gatekampene mellom arbeiderne og soldatene ble svært brutale i forhold til det de var under Februarrevolusjonen. I februar ville ikke en rådvill Ludvig Filip gi ordre om å skyte på sitt eget folk, men i juni fikk soldatene beskjed om å skyte for å drepe, noe som førte til junioppstanden ble langt blodigere enn Februarrevolusjonen. Som nevnt ble mange tusen arbeidere enten drept i gatekampene, henrettet i ettetid, eller tvangsdeportert til Algerie.

Dette viser igjen Thranes uklare forhold til sosialismen. Støtten til Cavaignac kan også ha vært et uttrykk for at han fryktet at en ukontrollert arbeiderstand kunne føre til en aggressiv og voldelig politikk, og i verste fall til krig med andre land. Det kan hende at Thrane mente, antirevolusjonær som han var, at det var nødvendig å slå ned den radikale arbeiderklassen for

¹²¹ Drammens Adresse 10.8.1848, hentet fra Thrane, 1969

¹²² Drammens Adresse 10.8.1848, hentet fra Thrane, 1969

å unngå revolusjon og for å få gjennomført fredelige reformer. Selv om Thrane var veldig opptatt av hendelsene i Frankrike, var han ikke begeistret over volden og gatekampene. Det han skrev om, var de franske tankene om hvordan politiske reformer kunne gjennomføres uten vold ved å gjøre politiske institusjoner mer åpne og ved at folkets stemmer skulle bli hørt.¹²³

5. september publiserte Thrane artikkelen «Tidernes Moral», hvor han tok et oppgjør med historieskrivingens voldsforherligelse. Han skrev her at det kun var små deler av historien man kunne være stolt av, og at det meste som var skrevet i historien handlet om røvere. Thrane trakk frem romerne, Napoleon og Karl XII som eksempler på folk som kun kriget for egen vinnings skyld. Når det kommer til Thranes eget syn på krig, virker det noe forvirrende. Han mente det var greit å gå til krig for å forsvare seg, men som vi har sett i hans omtale av den Slesvigske krig, holdt det ikke å gå til krig kun for å forsvare sine territorier. Det vesentlige var om man kjempet for det moralsk riktige og fredens sak. Dersom man stod for dette hadde man ikke bare lov til å gå til krig, men man var også pliktig til å gå i strid for å forsvare det moralsk riktige. Her brukte Thrane Cavaignac som et samtidseksempel på en som kjempet både for fred og det moralsk riktige.¹²⁴

I en artikkel 21. september ganske enkelt kalt «Cavaignac», hyllet Thrane generalen for hans innsats for republikken. Thrane var overbevist om at Cavaignacs engasjement for republikken var oppriktig, fordi han var 48 år, ugift og barnløs og derfor ikke jobbet for seg selv og egen vinning.¹²⁵ Det samme argumentet brukte Thrane mot norske stortingsmenn og storbønder, som han mente var drevet av egeninteresse, ikke av et ønske om å gjøre det moralsk riktige. Videre beskrev Thrane Cavaignac som en fredsforkjemper, som stagget de som presset på for krig i det franske deputertkammeret, en krig som «ufeilbarligt vilde medføre Terrorisme og den røde Republik».¹²⁶

I november skriver Thrane at meningene hans kan kalles sosialistiske, skjønt at navnet ikke har noen betydning.¹²⁷ Man vet ikke nøyaktig hva Thrane mente med sosialisme, men han mente åpenbart ikke at sosialismen skulle ta eiendommen direkte fra de rike. Isteden skulle

¹²³ Ringvej, 2014, s.37, se Drammens Adresse 14. september 1848 for artikkel om åpnere politiske institusjoner fra den franske konstitusjonen

¹²⁴ Drammens Adresse, 5.9.1848

¹²⁵ Drammens Adresse, 21.9.1848

¹²⁶ Drammens Adresse, 21.9.1848

¹²⁷ Bjørklund, 1970, s. 78

trolig rikdommen utjevnes gjennom skatteøkninger og produksjonsøkende tiltak som skulle komme de fattige til gode.¹²⁸ Selv mente Thrane senere at alle forslagene hans var moderate, og at «I *petitionen* var der intet som var af socialistisk indhold»¹²⁹, noe som underbygges av at de regjeringsvennlige avisene også var positive til å utvide stemmeretten. Thrane ergret seg for eksempel over korntollen som gjorde brødet dyrere for de fattige.¹³⁰ Dette kom helt klart til syne i petisjonen, hvor et av punktene var at korntollen skulle fjernes eller reduseres til maks 5 prosent.

5.5.2 Anklage om kommunisme

Den rivaliserende avisen i Drammen, *Drammens Tidende*, kom stadig med kritiske innspill om Thranes radikalisme. Thrane sendte til gjengjeld flere stikk avisens vei, som da han 19. september skrev ««Drammens Tidende», eller som den her ialdmindelig kaldes «Tiden» – formodentlig fordi den holder saa mesterligt Stridt med *Tiden* – inneholder for 15de Septbr. En heel Deel Rariteter».¹³¹ 29. oktober gikk Tiden så langt som å anklage Thrane og *Drammens Adresse* for å være kommunistisk. To dager senere, 31. oktober, svarer Thrane på beskyldningen i artikkelen «Rødhet og kommunisme» som starter med ««Drammens Tidendes» logik for isøndags er af den Art, at vi sandelig ikke forstaa den».¹³² Videre spør Thrane spydig om hva *Drammens Tidende* sin definisjon av kommunisme er, og sier at dersom det betyr at kommunismen står for det samme som *Drammens Adresse*, så vil hele redaksjonen være stolt av å kalle seg kommunistisk.¹³³

5.5.3 Riksaviser og provinssaviser

12. september 1848 oppfordrer Thrane folk i bygd og by til å samle seg i politiske foreninger. Dette var en tid da politiske organisasjoner ikke fantes. Paradoksalt nok nevner ikke den fremste liberale opposisjonsavisen, *Morgenbladet*, Thrane sitt forslag med et ord. Det gjorde derimot de regjeringsvennlige avisene *Den norske Rigstidende* og *Christiania-Posten*, som støttet demokratiske reformer og grunnlovsendringer, og beskyldte opposisjonen for å være bakstreversk til tross av sin reformvennlige innstilling. Om opposisjonen skrev *Rigstidenden*

¹²⁸ Bjørklund, 1970, s. 78

¹²⁹ Arbeider-Foreningernes Blad, 14.10.1854, sitert etter Bjørklund, 1970, s. 123

¹³⁰ Bjørklund, 1970, s. 79

¹³¹ Drammens Adresse, 19.9.1848

¹³² Drammens Adresse, 31.10.1848

¹³³ Drammens Adresse, 31.10.1848

«Selv reformvenner ansee frihedens gennemførelse for en umulighed i Norge»¹³⁴. Mye tyder også på at redaktøren av *Rigstidenden* og flere regjeringsvenner ble revet med av de franske frihetsidealene fra Februarrevolusjonen. Det kommer for eksempel fram i *Rigstidenden* da de skriver at Frankrike «paany har forbauset verden med et af sine pludselige frihedsudbrud der saa levende begeistre nationerne og ligesom med en guddomskraft føre dem ind paa nye og fremmede baner». ¹³⁵ Det finnes flere mulige grunner til denne sympatien. En grunn er at det norske politiske miljøet sto til venstre for mange europeiske land, og den noe konservative embetsmannsstanden identifiserte seg med europeiske liberale som kjempet mot despotiet. En annen grunn til denne holdningen, er at en stemmerettsreform kunne føre til et redusert antall bønder som ble valgt inn på Stortinget, hvilket ville svekke bondeopposisjonen. Dersom embetsmennene skulle få en redusert stilling på Stortinget som en følge av valgreformer, ville ikke dette være en krise for dem siden deres makt kom fra regjeringen, som ikke var avhengig av å ha noe Stortingsflertall bak seg.¹³⁶

5. oktober, i anledning innsettelsen av en ny marineminister, gikk Thrane igjen til angrep på *Morgenbladet* for avisens påståtte manglende kamp for demokratiske rettigheter, og deres mangel på rapportering av hendelser i Europa. «Aldri har Morgenbladet været mere taust end netop nu», skrev Thrane i avisinnlegget, og mente igjen til at det var provinsavisene som var nødt til å ta opp kampen mot «det åndelige despotiet» som *Morgenbladet* nekter å ta.¹³⁷

16. desember, rett før han fikk sparken i *Drammens Adresse*, publiserte Thrane teksten «Brev til de politiske provinsaviser». Teksten er adressert til provinsaviser som regnet seg selv som politiske, og ba dem om å danne et alternativ til hovedstadsavisene. Thrane skrev at hovedstadsavisene *Rigstidenden*, *Christiania-Posten* og *Morgenbladet* alle hadde gode og dårlige sider, og endte derfor opp med å være «gode middelhavsfarere med sammes ukonsekvante, ubestemte og selvmotsigende karakter». ¹³⁸ Som positive sider ved *Rigstidende* og *Christiania-Posten* trakk Thrane frem deres meninger om valgfrihet, religionsfrihet, et mer rettferdig skattesystem og dannelser av reformselskap. Han var derimot negativ til deres støtte av intelligenskretsens herredømme, deres hånlige omtale av «folket», deres upolitiske politikk

¹³⁴ Sitert etter Bjørklund, 1970, s. 80

¹³⁵ Bjørklund, 1970, s. 80

¹³⁶ Bjørklund, 1970, s. 81

¹³⁷ *Drammens Adresse*, 5.10.1848

¹³⁸ *Drammens Adresse*, 16.12.1848 hentet fra Thrane, 1969

i det danske spørsmål, og deres feilaktige fremstillinger av opposisjonens meninger.¹³⁹ Hos *Morgenbladet* støttet han avisens syn på kampen mot det «organiske ministerium», reduksjon av embetsmannslønninger, motstand mot intelligensen, byråkratiet og regjeringens styre (uvesen). Thrane var derimot kritisk til *Morgenbladets* påståtte konservatisme, aristokratisk-demokratiske tendens, og at avisen ikke talte massenes sak.¹⁴⁰

I tillegg til å organisere arbeiderne håpet Thrane også på å radikalisere middelstanden, særlig høyere og små håndverksmestere. Han var også opptatt av å få bukt med den iboende respekten folk hadde for folk fra høyere klasser og sosiale lag, og han mente «at saadan respekt for enkelte klasser ikke ligger i vor forfatnings aand».¹⁴¹ Thrane var svært opptatt av at dyrkelsen av embetsmennenes autoritet måtte opphøre, og mente at eneveldet var å foretrekke fremfor det kapitalistiske embetsmannsstyret uten allmenn stemmerett, noe som ble blant de fremste tankene i thranittbevegelsen.¹⁴²

I sin kamp for samfunnets laverestilte sine rettigheter var Thrane villig til å samarbeide med nærmest hvem som helst, og han kunne til tider fremstå som prinsippløs i hvem han samarbeidet med.¹⁴³ Som vi også har sett, var det heller ikke åpenbart hvem som støttet Thrane eller delte hans politiske syn. Man skulle tro at den liberale opposisjonen med *Morgenbladet* i spissen var mest mottakelig ovenfor Thranes ideer, men dette forholdet utviklet seg i en kald retning. I oktober skrev Thrane at opposisjonspressen hadde sviktet demokratiet ved å ikke ta til orde for demokratiserende reformer, mens de regjeringsvennlige hovedstadsavisene åpnet for det.¹⁴⁴ Dessuten var *Morgenbladet* et av hovedorganene til bondeopposisjonen. I åpningsartikkelen i *Arbeider-Foreningernes Blad* skriver Thrane «Jeg troer virkelig at det andet parti (bondepartiet) er eders værste fiende».¹⁴⁵ Han mente at de rike bøndene var de egentlige kapitalistene i landet, og at et samarbeid med embetsmannspartiet var mer nærliggende.

¹³⁹ Drammens Adresse, 16.12.1848 hentet fra Thrane, 1969

¹⁴⁰ Drammens Adresse, 16.12.1848 hentet fra Thrane, 1969

¹⁴¹ Bjørklund, 1970, s. 82

¹⁴² Bjørklund, 1970, s. 83

¹⁴³ Bjørklund, 1970 s. 83-84

¹⁴⁴ Bjørklund, 1970 s. 81

¹⁴⁵ Bjørklund, 1970, s. 147, Arbeider-Foreningernes Blad 5. Mai 1849

5.5.4 Syn på monarki og enevelde

Hva Thrane mente var en ideell samfunnsordning er ikke lett å vite. Oddvar Bjørklund mener at Thrane til tross for sin ærbødighet ovenfor kongen, var en prinsipiell republikaner.¹⁴⁶

Historikeren Mona Ringvej skriver derimot i sin bok om Thrane at han ikke var noen republikaner, til tross for sin kritikk av kongemakter.¹⁴⁷ Det som er sikkert, er at Thrane ikke var redd for å kritisere verken monarkiet eller demokratiet dersom han så feil i systemene.

26. august skrev Thrane et innlegg der han argumenterte mot at kong Oscar skulle bli kronet til konge i Norge. Det viktigste for Thrane var at kroningen vil bli et stort pengesluk i en tid hvor ressursene burde brukes til å hjelpe de trengende. På 1800-tallet hadde «vanlige folk» blitt mer opplyste og fokuserte mer på seg selv, fremfor å bruke tid på å dyrke monarkiet. Seremonier som kroninger hørte fortiden til i Thranes øyne, og han mente også at det er noen få vise konger – deriblant kong Oscar – som skjønte at dette var «et Komediespil».¹⁴⁸

Flere ganger uttalte Thrane at enevoldsstyret var å foretrekke fremfor det daværende systemet, hvor kun et fåtall hadde stemmerett. Thrane betraktet dette semi-demokratiet som et pengearistokrati der egeninteressene hos kapitaleierne styrte samfunnet. Det ville derfor være bedre å ha en relativt upartisk konge som styrte landet. Han mente til og med at dersom herskeren i et enevelde virkelig var kompetent, så var dette styret å foretrekke fremfor noe annet. Likevel mente Thrane at dette som regel ikke var tilfellet, og at et virkelig demokrati som oftest ville være den foretrukne styreform. Det konstitusjonelle monarki med begrenset stemmerett fremsto imidlertid som en dårlig middelvei mellom eneveldet og ekte demokrati.¹⁴⁹

I Thranes øyne hadde arbeidernes kår forverret seg etter 1814, og han mente at de tidligere dansk-norske kongene tok bedre vare på de lavere klassene. Da Thrane reiste rundt som agitator, møtte han folk som klagde over at ting var verre nå enn før, noe som ikke var det minste rart i de økonomiske kriseårene, men som neppe hadde noen sammenheng med at man

¹⁴⁶ Bjørklund, 1970, s. 84

¹⁴⁷ Ringvej, 2014, s. XXII, bildeillustrasjoner

¹⁴⁸ Drammens Adresse, 26.8.1848. Oscar ble forøvrig aldri kronet i Norge. Kroningen ble planlagt flere ganger, men ble alltid utsatt. Dermed ble det ingen norsk kongekroning før hans etterfølger, Karl IV, ble kronet i Nidarosdomen i 1860.

¹⁴⁹ Bjørklund, 1970, s. 141

hadde fått et annet styresett.¹⁵⁰ Thrane mente at Stortinget gjorde mindre for å bedre situasjonen enn det en enevoldskonge hadde gjort:

Siden jeg begyndte å færdes blandt arbeiderne, har jeg gjort adskillige erfaringer der saalangt fra at forsterke mine forhen republikanske tanker, snarere svæller dem. Dog! Der skal meget til for at komme til at hylde absolutismen (regentens eneherreedomme), *men at tredjestanden burde foretrække aboslutismen for den nuværende statsforfatning*, er min fulde overbeviisning.¹⁵¹

En annen grunn til Thranes tilsynelatende paradoksale preferanse, var at i et perfekt enevoldssamfunn ville alle formelt være likestilte under kongen. Det representative demokratiet med begrenset stemmerett som erstattet eneveldet, bidro, ifølge Thrane, til å skape et samfunn hvor det ble skapt flere skiller mellom samfunnssklassene enn før. Stortingsmennene som nå var under kongen, var mer partiske, fordi de også var menn med eiendom og sterke egeninteresser.

Ved utgangen av 1848 ble Thrane sagt opp i *Drammens Adresse* etter kun fem måneder i jobben som redaktør. Eierne av avisen, Ole Steen, hadde allerede gitt beskjed til Thrane tidligere på året om å slutte å skrive om radikalisme og arbeiderklassen, fordi abonnentene ikke ønsket å lese om det. Thrane svarte at han nektet å bli sensurert, og han fortsatte i samme stil som før.¹⁵² Dette endte til slutt med at Thrane fikk sparken, og den siste utgaven med han som redaktør kom ut 28. desember. I sitt avskjedsinnlegg skrev Thrane at han hadde fått avskjed på grunn av synkende abonnementsstall grunnet hans radikale tekster. Han skrev videre at «nyttårsprogrammet» hadde gått ut på å beskrive en sosialistisk økonomi, men at dette nå uteble. Likevel later Thrane til å ha vært ved godt mot da han skrev innlegget, og han avslutter teksten med «Og, Snip, Snap, Snute, dermed var radikalismen ude. Ærbødigst Marc. Thrane».¹⁵³ Thrane hadde imidlertid fortsatt nok å gjøre, for på dette tidspunktet hadde han allerede stiftet Drammens Arbeiderforening, og han hadde også planer om å stifte sin egen demokratiske avis. I mai året etter ble planen en virkelighet da det første nummeret av *Arbeider-foreningernes Blad* utkom. I motsetning til *Drammens Adresse* var *Arbeider-foreningernes Blad* rettet mot de lavere klassene i samfunnet. Denne avisen hadde illustrasjoner som skulle hjelpe leserne med å forstå innholdet i artiklene. Det ble også brukt

¹⁵⁰ Bjørklund, 1970, s. 142

¹⁵¹ Sitert etter Bjørklund, 1970, s. 143

¹⁵² Bjørklund, 1970, s. 86

¹⁵³ Drammens Adresse, 28.12.1848

footnoter, som til vanlig ble tilknyttet tunge akademiske tekster, men som her ble brukt til å forklare og hjelpe leseren i *Arbeider-Foreningernes Blad*.

5.6 Oppsummering

Nyhetene om Februarrevolusjonen fungerte som en katalysator for Thrane's politiske virksomhet, fordi det inspirerte han til å agitere for samfunnsendring. Ansettelsen som redaktør i *Drammens Adresse* ga han et talerør i norsk politikk. Fra hans tid som redaktør får man et innblikk i Thrane's politiske syn og betraktninger. Han var mer en borgerlig radikal enn en sosialist, selv om han utover året selv omtalte seg som en sosialist. Sosialismen Thrane var inspirert av, var nært knyttet opp mot kristendommen, og appell til god moral og å være en god kristen ble brukt som argumenter i flere av tekstene i *Drammens Adresse*. Ut fra hans politiske ståsted skulle man tro at *Morgenbladet* tilsynelatende passet hans politiske profil, men Thrane dedikerte hele artikler til å kritisere denne avisen. Han mente at *Morgenbladet* var altfor konservativ og uentusiastisk ovenfor de europeiske omveltningene i 1848.

Overraskende nok ble ikke de regjeringsvennlige hovedstadsavisene *Rigstidenden* og *Christiania-Posten* betraktet som dårligere enn *Morgenbladet*, og Thrane omtalte alle de tre hovedstadsavisene som middelmådigheter. Siden hovedstadsavisene i Thrane's øyne hadde sviktet i kampen for å reformere samfunnssystemet, mente han at det isteden var de politiske provinsavisene som var nødt til å mane til forandring.

6 Det franske presidentvalget

Marcus Thrane var skråsikker på at Cavaignac kom til å vinne det franske presidentvalget i desember 1848. Var dette synet på Cavaignac og valget utbredt, eller var dette nok en kontroversiell mening fra Thranes side? Det skal jeg finne ut av i dette kapittelet hvor jeg skal ta for meg Ludvig Napoleons vei til makten, og hvordan synet på han var i både Frankrike og i Norge. Hvordan var det mulig for en sveitsisk statsborger i politisk eksil i London som var omtrent helt ukjent for det franske folket før Februarrevolusjonen, å bli valgt til deres president med enorm margin på slutten av året? Hvordan den norske pressen så på de to presidentkandidatene Cavaignac og Ludvig Napoleon i tiden frem mot valget og kort tid etter at valgresultatet ble kjent vil også bli utforsket.

6.1 Ludvig Napoleon

Den franske politiske skikkelsen som til syvende og sist kom seirende ut av det kaotiske året 1848, var Ludvig Napoleon Bonaparte, nevø av Napoleon Bonaparte. Han hadde to mislykkede statskupp bak seg, og ble i 1840 dømt til livstid i fangenskap. I 1846 greide han å rømme og bodde derfor i eksil i Storbritannia før revolusjonen i Frankrike brøt ut. Maktskiftet etter Februarrevolusjonen ga Ludvig Napoleon en ny mulighet til å tre inn på den franske politiske arenaen. Mange var usikre på hva han kom til å foreta seg, men med to mislykkede statskuppforsøk på samvittigheten og som lederskikkelsen til Bonaparte-slekten, var man ikke i tvil om at han hadde store ambisjoner.

6.2 Kandidater og resultater

Etter juni-opstanden ble det straks satt i gang arbeid i nasjonalforsamlingen for å få laget en ny republikansk grunnlov. I lys av det blodige opprøret som nettopp hadde funnet sted, ble det også besluttet at det så snart som mulig måtte velges en president med stor utøvende makt for å gjennomføre endringene og forhindre nye opptøyer.¹⁵⁴

¹⁵⁴ Palmer, R.R., Colton, Joel og Kramer, Loyd. "Revolutions and the reimposition of order 1848-1870", i *A History of Europe in the Modern World*, McGraw-Hill Education, New York, 2014, s. 506

Tabellen viser sluttresultatet fra det franske presidentvalget, 10. desember 1848.¹⁵⁵

Kandidat	Politisk ståsted	Antall stemmer (ca)	Prosent (ca)
Ludvig Napoleon	Bonapartist	5 400 000	74
Louis Eugène Cavaignac	Moderat republikaner	1 500 00	20
Alexandre Auguste Ledru-Rollin	Moderat sosialist	370 000	5
François-Vincent Raspail	Sosialist	37 000	0,5
Alphonse de Lamartine	Liberal	18 000	0,3

Som vi ser fra tabellen var det flere kandidater som stilte til valg, men i praksis var det kun to kandidater det sto mellom, Ludvig Napoleon og general Cavaignac. På grunn av innføringen av allmenn stemmerett for menn ble ikke Paris politisk toneangivende, slik byen tidligere hadde vært. Isteden var det bøndene på landsbygda som skulle avgjøre hvem som skulle styre landet videre som president. Dette gjorde politiske idealister som Lamartine sjanseløse, siden folk flest ikke hadde hørt om han. Lamartine endte opp med ca. 18 000 stemmer mot Ludvig Napoleons 5,4 millioner.

General Cavaignac hadde siden juni-opprøret vært leder for den franske regjeringen. Dette til tross for at han hadde brukt det meste av sitt voksne liv på erobringen av Algerie, og at han i et brev til sin mor i 1847 skrev at han ikke hadde noe ønske om å være politiker.¹⁵⁶ Det som drev generalen i 1848, var en sterk republikansk overbevisning. Hans far hadde stemt for henrettelsen av kong Ludvig XVI i 1792 og broren hans var en fremtredende republikansk politiker frem til sin død i 1845.

Det franske folket delte imidlertid ikke Cavaignacs republikanske overbevisning. Faktisk var det en utbredt motstand mot det republikanske systemet, og Ludvig Napoleon spilte på dette.¹⁵⁷ Som i 1789 var det lite begeistring for de revolusjonære politiske endringene i Paris utenfor hovedstaden.¹⁵⁸ Ludvig Napoleon bar både Napoleon- og Bonaparte-navnet, noe som vekket følelser fra gammel storhetstid hos de franske bøndene. Napoleon-navnet sto som en garantist for ro, orden og stabilitet, i kontrast til den turbulente og usikre tiden etter

¹⁵⁵ Tabell basert på tall fra de Luna, 1969, s. 388

¹⁵⁶ De Luna, Frederic A., 1969, s. 64

¹⁵⁷ Simpson, Frederick Arthur. "The Rise of Louis Napoleon", 1909, i Osgood, Samuel M. (ed.). *Napoleon III: Buffoon, Modern Dictator or Sphinx?*, D.C. Heath and Company, Boston, 1963, s. 21

¹⁵⁸ Palmer, Colton og Kramer, 2014, s. 504

Februarrevolusjonen. Dette gjorde at Ludvig Napoleon greide å mobilisere massene på landet til å stemme på han, og provinsvelgerne utgjorde den overveldende majoriteten av den franske befolkningen. På grunn av begrensede lesekunnskaper kom det meste av politisk propaganda i form av muntlige slagord og beskjeder, og dette gjorde naturligvis at budskapet til kandidatene måtte forenkles for at det skulle være lett å huske og forstå. Ludvig Napoleon utnyttet analfabetismen godt, siden det var nok å minne folk på hvem onkelen hans var, for å få støtte fra de fleste.¹⁵⁹

Noe som talte i Ludvig Napoleons hovedmotstanders disfavør, var at Cavaignac hadde blitt et symbol på det republikanske styret. Ironisk nok var det en sterk motstand mot republikken blant folket, som nettopp hadde fått stemmerett av det nye republikanske regimet. I offentlige opptredener uttalte alltid Cavaignac seg som en sterk forkjemper for det nye republikanske styret, og dette kostet han utvilsomt stemmer blant folket.¹⁶⁰

Resultatet den 10. desember var et valgskred for Ludvig Napoleon, som fikk nesten fem og en halv millioner stemmer. Cavaignac fikk halvannen million stemmer, mens resten av kandidatene ikke var i nærheten av å nå en million. Napoleon vant klart på den franske landsbygden, men mer overraskende var oppslutningen han fikk i byene. Det var kun i Marseilles, Lilles og Nantes at han ikke fikk flertallet av stemmene, og selv i Paris, som hadde drevet frem den republikanske revolusjonen, fikk han 55 % av stemmene.¹⁶¹

Marx tilskrev Napoleons høye oppslutning i Paris til hans brede støtte blant filleproletariatet, en gruppe mennesker han beskrev som

forkomne eventyrere fra borgerskapets vagabonder, avskjedigede soldater, frigitte tukthusfanger, rømte galeislaver, svindlere, gjøglere, lassaroner, lommetyver, taskenspillere, falskspillere, alfonser, bordellverter, bybud, litterater, lirekassemenn, fillehandlere, sakseklippere, blikkenslagere, tiggere, kort sagt hele den ubestemmelige oppløste omtumlende masse som franskmennene kaller for la bohème.¹⁶²

¹⁵⁹ Price, 1972, s. 213

¹⁶⁰ Simpson, 1909, s. 21

¹⁶¹ Price, 1972, s. 221

¹⁶² Marx, 1977, s. 195

Marx kalte Napoleon for «filleproletariatets sjef», og påstod at denne gruppen på utkanten av samfunnet støttet Napoleon ubetinget fordi han hadde personlige egenskaper som de kjente seg igjen i.¹⁶³

Sannheten var at Napoleon ikke bare sanket stemmer i én samfunnsgruppe, men hos flere. Både blant radikale og konservative i byene vant Napoleon terreng ved å være det eneste reelle alternativet til det sittende republikanske regimet. Mange konservative som var misfornøyde med retningen Frankrike hadde tatt etter februar, ønsket å fjerne Cavaignac, mens mange radikale så på stemmer til sosialistene Ledru-Rollin og Raspail som en bortkastet stemme. Dermed vant Napoleon terreng i to vidt forskjellige velgergrupper.¹⁶⁴

I ettertid er det enkelt å konkludere med at Ludvig Napoleon vant valget på grunn av navnet sitt, men hans seier var ingen selvfølge da Februarrevolusjonen brøt ut. Han var da en ukjent mann for nærmest alle, og de som visste om han, husket han for de mislykkede statskuppene. Selv blant hans egen familie var det ikke åpenbart at han skulle bli den ledende skikkelsen ved inngangen av året. Ludvig Napoleon var sveitsisk statsborger, snakket fransk med en tysk aksent og bodde i politisk eksil i London. Det fantes mer fremtredende skikkelser i Bonaparte-slekten, som prinsen av Montfort, Jérôme-Napoléon Bonaparte, tidligere konge av Westfalen og yngste bror av Napoleon den store. Ved inngangen av 1848 syntes det mer sannsynlig at Jérôme skulle bli det toneangivende medlemmet av Bonaparte-familien etter revolusjonen. Likevel gjorde han ikke noe ut av seg, og dette viser at det ikke bare var navnet, men også at initiativ og timing var viktige for Ludvig Napoleons suksess.¹⁶⁵

Selv om det var en ulempe for Cavaignac at han representerte et uønsket republikansk system, hadde han likevel en stor fordel av at han ble støttet av Nasjonalforsamlingen. Det hadde nemlig blitt bestemt at dersom en kandidat ikke fikk flertallet av stemmene (det vil si flere stemmer enn resten av kandidatenes stemmer til sammen), så ville Nasjonalforsamlingen utnevne presidenten. I praksis betydde dette at Cavaignac ville blitt valgt til president så lenge ingen av de andre kandidatene fikk mer enn to millioner stemmer.¹⁶⁶

¹⁶³ Marx, 1977 s. 195

¹⁶⁴ Price, 1972, s. 221-224

¹⁶⁵ Simpson, 1909, s. 18-19

¹⁶⁶ Valgordningen blir omtalt i Rigstidenden 25.12.1848, for mer informasjon se Simpson, 1909, 17-18

Støttespillerne til både Cavaignac og Napoleon drev også med personangrep mot den andre kandidaten som ikke hadde rot i virkeligheten.¹⁶⁷ Etter hvert som valget nærmet seg, var det flere og flere som trodde på at Ludvig Napoleon kunne vinne. En av dem var konservative Adolphe Thiers, som i to korte perioder i 1836 og 1840 hadde vært Frankrikes statsminister under Ludvig Filip. Troen på seier til Napoleon førte til at Thiers gjorde en fullstendig politisk kuvending. Han gikk fra å være en av de største motstanderne av Napoleon til å bli hans viktigste støttespiller.

Thiers skal ha blitt overbevist av grev Molé, en annen konservativ som hadde innehatt flere verv under Junimonarkiet, deriblant statsministerposten, om at de kunne bruke Napoleon til å gjeninnføre ordenen som hadde vært før Februarrevolusjonen. Molé argumenterte med at Napoleon hatet republikken, men var en svak leder som måtte søke støtte hos de konservative, mens Cavaignac ville forsvare republikken og motsette seg press. Thiers så derfor for seg at han kunne bruke Napoleon, mens han selv ville bli brukt dersom Cavaignac ble valgt. Vurderingen hvilte på at Thiers så på Ludvig Napoleon som evneveik, på grunn av hans mislykkede kuppforsøk, hans korte militære karriere og hans dårlige taleferdigheter.¹⁶⁸

6.3 Norsk syn på Ludvig Napoleon

Den norske pressen fulgte Frankrike med stor interesse, som den ellers hadde gjort etter Februarrevolusjonen. Frankrike dukket opp i utenriksspaltene i nesten hver utgave av avisene, men Frankrike-spaltene bestod nesten utelukkende av oversatte artikler fra utenlandske aviser, som regel franske, tyske eller engelske. Det er derfor svært få ganger man får et innblikk i hva redaktørene som publiserte artiklene, mente om det de skrev om. Likevel kan man anta at den norske pressen, og i forlengelse også den norske offentligheten, sitt syn på den politiske situasjonen i Frankrike reflekterte nyhetene man fikk servert i de norske avisene.

I *Morgenbladet* 10. desember står det gjengitt forhandlinger fra den franske nasjonalforsamlingen den 25. november, der Cavaignac ble anklaget av representanten Barthelemy-Saint-Hilare for å ha latt opprøret i juni vokse seg større enn nødvendig ved å bruke for lang tid på å forberede seg på kampene. Det ble sagt at det allerede var 20 000 soldater i Paris sin garnison. Saint-Hilare hevdet at Cavaignacs somling hadde tvunget frem

¹⁶⁷ Simpson, 1909, s. 21

¹⁶⁸ Price, 1972, s. 210-211

eksekutivkomiteens avgang, og dermed ført til at generalen fikk diktatorisk makt.¹⁶⁹ Cavaignac parerte imidlertid disse beskyldningene og vant debatten.

Morgenbladet annonserte videre at Ludvig Napoleons manifest, en politisk erklæring tilsvarende et valgprogram, hadde kommet ut. Avisen var imidlertid ikke nådig i sin kritikk av Napoleons nevø, da de skrev at manifestet må ha kommet rett fra den tidligere statsministeren Adolphe Thiers sin penn, fordi Napoleon var «som bekjent, saa talentløs, at han derfor gjerne kunde henhøre til Europas ældste dynastier».¹⁷⁰ Avisen skrev også at Cavaignacs glimrende debattseier i nasjonalforsamlingen burde sikre han seier i valget, men la også til at «de som kjenner landet» mente at Ludvig Napoleon ville vinne, fordi bøndene uansett vil stemme på han, selv «om han end i mellemtiden skulde være død».¹⁷¹ Etter at Napoleons valgseier var et faktum hevdet imidlertid *Christiania-Posten* at den engelske avisen *The Times* mente å vite at programmet var skrevet av Napoleon selv.¹⁷²

Synet på Ludvig Napoleon som komplett udugelig var ikke særegent norskt, og dette bildet stammet fra Frankrike. Frem til han ble valgt inn i Nasjonalforsamlingen i september, ble han enten latterliggjort eller ignorert i aviser og blader, uavhengig av hva slags politisk profil de hadde. Det var ikke før i oktober at folk faktisk trodde han hadde en sjanse til å bli president, og først da fikk han støtte fra konservative aktører som Thiers og Molé.¹⁷³

Morgenbladets rosenrøde fremstilling av Cavaignac og nedsablingen av Ludvig Napoleon ser ut til å være et representativt bilde av den norske offentlighetens syn på det franske valget. Cavaignac ble sett på som republikkens redningsmann og en garantist mot vold og kaos. Dette var heller ikke et engangstilfelle, for fem dager senere besto Frankrike-spalten til *Morgenbladet* utelukkende av hvordan pariserne moret seg med karikaturer av Ludvig Napoleon.¹⁷⁴ 17. desember skrev de at interessen for Ludvig Napoleon falt i de franske provinsene, og at tilhengerne hans spredde falske rykter om Cavaignac, som for eksempel at

¹⁶⁹ *Morgenbladet*, 10.12.1848

¹⁷⁰ *Morgenbladet*, 10.12.1848

¹⁷¹ *Morgenbladet*, 10.12.1848

¹⁷² *Christiania-Posten*, 28.12.1848

¹⁷³ Price, 1972, s. 210

¹⁷⁴ *Morgenbladet*, 15.12.1848

faren hans var en protestant.¹⁷⁵ Samme dag skrev også *Rigstidenden* at Cavaingac vant terreng i valgkampen, på grunn av den brede støtten i Nasjonalforsamlingen.¹⁷⁶

Men Ludvig Napoleon var nok ikke så udugelig som den norske pressen ville ha det til. Til tross for sin slekt var det ikke en selvfølge at han skulle bli den ledende skikkelsen i Bonaparte-familien. Kanskje var han et offer for den norske pressens syn på Napoleon I. Han var nok respektert som general, men ble også sett på som en familietyrann som kriget for å fremme seg selv og egen slekt. I tillegg favoriserte den norske pressen det republikanske styret. I Frankrike ble Napoleon dyrket som et symbol på fransk storhet. Dette var ikke tilfellet i Norge, hvor Napoleon ble sett mer på som en tyrann som kjempet for egen vinning. Slik ble Ludvig Napoleon i norske avisers øyne bare nok et medlem av Napoleon sin slekt som forsøkte å ta til seg makten.

Rigstidenden skrev om det samme som *Morgenbladet*, og som vanlig hadde rapportene fra Frankrike fått større spalteplass her. Anklagene mot Cavaignac fikk god plass 10. desember, og den dagen gikk hele to av fire sider med på å gjengi generalens forsvarstale. Når det kommer til Ludvig Napoleon sitt manifest/valgprogram, gjengir *Rigstidenden* teksten på norsk. *Rigstidenden* nøyde seg med å gjengi programmet og kom ikke med sine egne betraktninger, som var i stor kontrast til *Morgenbladets* karakterdrap. I teksten skrev Ludvig Napoleon (eller Thiers om vi skal tro *Morgenbladet*), at navnet Napoleon assosieres med orden og tiltro. Valgprogrammet spilte også på frykten for sosialismen, og forsvarte den private eiendomsretten som en av de viktigste sidene ved samfunnet ved siden av religion og familie. Han skrev også at nye industrielle lover skulle innføres. Disse skulle ikke ødelegge for de rike på bekostning av de fattige, men heller «grunde den enkeltes velstand paa alles velstand».¹⁷⁷ Napoleon uttrykker gjentatte ganger sin støtte til republikken i programmet, noe som kan virke pussig siden hans suksess kom fra anti-republikanske holdninger blant det franske folket. Med tanke på at han senere kuppet makten og kronet seg selv til keiser var nok ikke denne støtten ektefølt, men heller nødvendig for å kunne stille som kandidat.

¹⁷⁵ Morgenbladet 17.12.1848

¹⁷⁶ Den Norske Rigstidende 17.12.1848

¹⁷⁷ Den Norske Rigstidende 10.12.1848

Marcus Thrane så på Napoleon I som en av historiens største skurker og røvere, fordi han bare forårsaket krig og ødeleggelse motivert av egen vinning.¹⁷⁸ Hvor utbredt dette synet var, er usikkert, men det kan tenkes at det norske folket hadde et mindre romantisk bilde av hans prestasjoner. Storbritannias blokade av Norge mot slutten av Napoleonskrigen, som førte til hungersnød i landet, kom som et resultat av Danmark-Norges innblanding i krigen. Mange kunne derfor huske de grusomme konsekvensene av krig, og det er mulig at dette kan ha gjort at Napoleon-navnet ble negativt ansett i Norge. Frankrike hadde også lidd store tap under krigen, men det hadde i tillegg fylt folket med en følelse av storhet. På landsbygda ble tiden under Napoleon husket som en tid der folk var relativt velstående, og ikke plaget av forhatte skatter som det nye republikanske regimet hadde innført.

De første foreløpige valgresultatene ble kjent i Norge lille julaften. De norske avisene tok ikke juleferie, men rapporterte nyhetene gjennom hele høytiden. 1. juledag fortsatte *Rigstidenden* dekningen av det franske valget, hvor rapportene var stadig tydeligere på at det gikk mot en seier for Ludvig Napoleon. I sin sedvanlige refererende stil, er det ikke godt å si hva redaktørene selv tenkte om valgresultatet. Likevel kan man anta at *Rigstidenden* ikke var spesielt positivt innstilt til tanken på Napoleon som president, siden mye av det avisen refererte til var negative betraktninger om hans tilhengere. Det ble blant annet rapportert om at tilhengerne hans skal ha hengt opp plakater hvor det sto «a bas la Republique», ned med republikken.¹⁷⁹ De skrev også at den franske avisen *National* hadde kommet med flere artikler mot Napoleon sine tilhengere. *Rigstidenden* la også merke til en artikkel som de sa var spesielt spydig mot Thiers, som for to måneder siden hadde sagt at det ville være en skam dersom Ludvig Napoelon ble valgt, men som nå var en av hans viktigste støttespillere.¹⁸⁰

27. desember rapporterte *Rigstidenden* at per 17. Desember hadde Ludvig Napoleon fått 4 850 000 stemmer mot Cavaignacs 1 240 000, og Ludvig Napoleon var dermed vinneren av valget.¹⁸¹ Det var knyttet spenning til om det ville oppstå uro og vold i Frankrike i forbindelse med valget. Store oppstander oppsto ikke, og valget ble gjennomført med ro og orden. Da de første resultatene fra Paris ble kjent lille julaften, var det vel så mye fokus på mangelen av vold som på selve valgresultatet i norsk presse. *Morgenbladets* Frankrike-artikkel starter med «Efterretninger fra Paris gaa til den 13de Deebr. Byen og Omegnen vare

¹⁷⁸ Drammens adresse 5.9.1848

¹⁷⁹ Den Norske Rigstidende 25.12.1848

¹⁸⁰ Den Norske Rigstidende 25.12.1848

¹⁸¹ Den Norske Rigstidende 27.12.1848

fuldkommen rolige».¹⁸² Da det endelige valgresultatet ble kjent meldte både *Rigstidenden* og *Morgenbladet* at «Alle Beretninger fra de forskjellige Dele af Landet samstemme deri, at Valgene have fundet Sted med en Orden og Værdighed, som har overrasket Alle».¹⁸³ *Christiania-Posten* spekulerte også i om det var den store marginen Ludvig Napoleon vant med, som gjorde at motstanderne hans ikke kunne si noe, og at dette virket beroligende for stemningen i befolkningen.¹⁸⁴ Dette ser ut til å være den gjennomgående tonen blant de som ikke ønsket at Ludvig Napoleon skulle vinne, deriblant norsk presse. De som sympatiserte med de nye republikanske idealene og rettighetene, var likevel nødt til å akseptere valget av Napoleon fordi han hadde fått makten gjennom den nylig innførte allmenne stemmeretten for menn. Siden seiersmarginen var så enorm, var det heller ikke noen tvil om at Ludvig Napoleon var mannen det franske folket ønsket seg.

Cavaignac hadde blitt omtalt i svært positive ordelag i norsk presse, og han var nærmest blitt kåret til Frankrikes president lenge før valget, og fikk fortsatt positiv omtale etter valgnederlaget. *Rigstidenden* skrev at han forholdt seg rolig og egentlig var fornøyd med å bli kvitt byrden av å styre Frankrike, og at han fortsatt hadde mange støttespillere. Samtidig skrev avisen at han smilende skal ha uttalt «Fulstændigere end jeg, er vel endnu aldrig noget Menneske slagen, men Enhver maa bøie sig for den almindelige stemmerett».¹⁸⁵ Generalen ble igjen fremstilt på en romantisk måte hvor han dedikert ønsket å tjene Frankrike, og det falt han tungt da folket ikke ønsket han lenger. De seirende bonapartistene ble derimot nok en gang fremstilt i et mindre godt lys. Det blir skrevet at «Det seirende Partiets Forlegenheter begynde allerede» fordi de ikke greide å lage en ny regjering som folket hadde tillit til.¹⁸⁶

Som vanlig er det ikke sikkert om det som står i avisene gjenspeiler redaktørenes syn på de utenlandske hendelsene, eller om det bare var en gjengivelse av noe som har stått i utenlandske aviser eller rapporter. Likevel var det disse rapportene den norske opinionen hadde å forholde seg til, og man kan da anta at de fleste nordmenn som fulgte den politiske utviklingen i Frankrike ville dele det positive synet på Cavaignac og det tilsvarende negative synet på Ludvig Napoleon.

¹⁸² *Morgenbladet* 23.12.1848

¹⁸³ *Den Norske Rigstidende* 27.12.1848 og *Morgenbladet* 28.12.1848

¹⁸⁴ *Christiania-Posten* 27.12.1848

¹⁸⁵ *Den Norske Rigstidende* 30.12.1848

¹⁸⁶ *Den Norske Rigstidende* 30.12.1848

Rigstidenden gjenga 30. desember den konservative franske dagsavisen, *Journal des Debates*, sitt syn på valget av Ludvig Napoleon. Den tidligere provisoriske regjeringen ble presentert som et forsøk på en jakobinsk restaurasjon etter at de innførte en del av de sosialistiske kravene som ble fremmet, og avisen fryktet at valget av Napoleon ville bli en tilsvarende keiserlig restaurasjon. Selv om de fordømte en keiserlig restaurasjon, øynet de likevel et håp om at Napoleon kunne føre Februarrevolusjonen i en mer konservativ og ansvarlig retning.¹⁸⁷

Christiania-Posten skrev 30. desember et oppsummerende innlegg om revolusjonsåret 1848 i Frankrike og hvordan det førte til valget av Ludvig Napoleon. For en gangs skyld var dette en original artikkel skrevet av avisens redaktør. Det er helt tydelig at artikkelforfatteren ikke var fornøyd med utfallet av valget, og han skrev at den allmenne stemmeretten ikke fungerte som den skulle for et uopplyst folk.¹⁸⁸ Dette var forøvrig også det dominerende argumentet mot allmenn stemmerett i Norge, og *Christiania-Posten* brukte uten å si det rett ut valget av Ludvig Napoleon som et skrekkeeksempel på hva som kunne skje i Norge dersom stemmeretten ble utvidet. Videre i artikkelen oppsummerte avisen hvordan valget endte opp som en kamp mellom moderate republikanere (moderate) og monarkister (bonapartist). Lamartine, «som i Februar stod saa højt, som hele Frankrig skuede op til med en af Beundring Ærefrygt blandet følelse», endte til slutt opp med knappe 4 000 stemmer i Paris og knapt noen stemmer ellers, fordi han hadde tapt kampen mot Ledru-Rollin og hans sosialistiske reformer. Ledru-Rollin og sosialistene hadde på sin side fått en alvorlig knekk under juni-dagene.¹⁸⁹

Videre gjenga *Christinia-Posten* en artikkel fra *Journal des Debates* som også omhandlet valgresultatet. Igjen ble Cavaignac fremstilt nærmest som en helgen. Han var ikke ansvarlig for revolusjonen 24. februar, han forhindret en ny revolusjon 23. juni, men til tross for «sine ubeskridelige Fortjenester, sit personlige Mot, sit Maadehold, sine rettskafne Grundfætninger» ble han ikke valgt til president. Det eneste avisen synes talte mot Cavaignac, var hans sterke tilknytning til mennene som forårsaket Februarrevolusjonen og den foraktede

¹⁸⁷ Den Norske Rigstidende 30.12.1848

¹⁸⁸ Christiania-Posten 30.12.1848

¹⁸⁹ Christiania-Posten 30.12.1848

republikken.¹⁹⁰ *Journal des Debates* påberopte seg også at den hadde holdt seg nøytral gjennom valgkampen, og ikke hadde noen egen agenda.

6.4 Ludvig Napoleons styre

Den franske grunnloven tillot ikke en president å sitte i mer enn én periode av gangen. Napoleon forsøkte flere ganger å endre dette, men til ingen nytte. For å omgå grunnloven gjennomførte han 2. desember 1851 et vellykket statskupp og arrangerte et nytt valg der han ble valgt til president i en tiårsperiode med overveldende margin. Året etter oppløste han den andre republikken og startet det andre keiserdømmet ved å la seg krone til keiser Napoleon III.

Ludvig Napoleon dro nytte av de teknologiske fremskrittene som kom under hans regjeringstid. Mens de tidligere herskerne av Frankrike hadde vært tilbakeholdende eller avvisende til moderne fremgang, så Napoleon på seg selv som en sterk leder som førte Frankrike fremover. Han mente også at han sto over alle klasser og regjerte med alle samfunnsgruppens interesser i tankene, i motsetning til de tidligere regimene som hadde basert seg på støtte hos enkelte mektige samfunnsgrupper. Den andre republikken så han på som anarkistisk og voldelig, og den parlamentariske modellen ble derfor skrotet til fordel for en autoritær styrestil med klar inspirasjon fra Napoleon I sitt styre.¹⁹¹

Under Napoleon IIIs styre ble Paris modernisert med nytt kloakksystem og moderne bygninger, og byen fikk mye av det utseendet vi kjenner i dag. De lange brede avenyene førte også til at flere av de gamle overbefolkede husene ble revet. Denne kombinasjonen gjorde det enklere for militæret å innta Paris, og fjerningen av de små trange gatene gjorde det vanskeligere å sette opp barrikader. Moderniseringen av Paris fungerte på denne måten som et opprørsforebyggende tiltak, dersom hendelsene fra 1830 og 1848 skulle gjenta seg.¹⁹² Moderniseringen av Paris befestet også den franske hovedstadens posisjon som Europas kulturelle sentrum.

Det var økonomisk vekst under regjeringstiden til Napoleon III, godt hjulpet av funnene av gull i California og Østerrike. Forholdene for de franske arbeiderne bedret seg, og det ble

¹⁹⁰ Christiania-Posten 30.12.1848

¹⁹¹ Palmer, Colton og Kramer, 2014, s. 530-531

¹⁹² Palmer, Colton og Kramer, 2014, s. 531

dannet fagforeninger, selv om organisering av arbeidere hadde vært forbudt siden revolusjonen i 1789. Napoleon III var ikke den som sto på barrikadene for arbeidernes rettigheter, men forholdene deres forbedret seg under hans styre, og Napoleon ble mistenkt av flere blant middelklassen for å være sosialistisk.¹⁹³ Det fantes konturer av en velferdsstat i det andre franske keiserriket, som byggingen av sykehus hvor medisin ble gitt ut gratis.

Likesom med onkel Napoleon I førte militære nederlag til Napoleon IIIs fall. I motsetning til Napoleons-krigene som involverte hele det europeiske kontinentet, var krigføringen under det andre franske keiserriket mindre i omfang og berørte begrensede geografiske områder. Til å begynne med var krigføringen vellykket. Det var under det andre keiserrike at Frankrikes oversjøiske ekspansjon virkelig skjøt fart, og Frankrike ble igjen en helt sentral aktør i det europeiske stormaktsspillet. For eksempel spilte Frankrike en viktig rolle i Italias samling, da Napoleon III støttet Kongedømmet Sardinia i kampen mot Østerrike under Den andre italienske frigjøringskrig. Mot slutten av Napoleon IIIs regjeringstid led han imidlertid to sviende nederlag. Den mest ambisiøse utenrikspolitiske operasjonen var intervensjonen i Mexico fra 1861-1867, som gikk ut på å få den østerrikske prinsen Maximilian kronet til keiser av Mexico. Operasjonen endte katastrofalt med at franske tropper ble tvunget til å returnere til Frankrike og Maximilian ble fanget og henrettet av mexicanske republikanere. I et forsøk på å gjenvinne tapt internasjonal prestisje, erklærte Napoleon krig mot Preussen i 1870 på et trivielt grunnlag. Den franske hæren led et knusende nederlag mot den moderne prøyssiske armeen, og Napoleon ble tatt til fange. Dette var slutten for det franske keiserriket, og Napoleon måtte nok en gang dra i eksil til London hvor han døde i 1873.

Napoleon III var Frankrikes siste monark. Han har særlig under den påfølgende tredje republikken, ofte blitt fremstilt i et dårlig lys, mye på grunn av et veldig pro-republikansk syn blant historikere, og fremveksten av et samlet Tyskland på bekostning av Frankrike. Til tross for sin autoritære stil foretok han flere liberale og moderne reformer, og hans tiltak for å modernisere Paris ser man den dag i dag.

6.5 Oppsummering

Det franske presidentvalget i 1848 endte med et valgskred for Ludvig Napoleon. Norsk aviser omtalte som regel Napoleon i negative ordelag, og særlig *Morgenbladet* fremstilte han som

¹⁹³ Palmer, Colton og Kramer, 2014, s. 532

komplett udugelig, en oppfatning som også hersket i Frankrike kun måneder før valget. Støtten i Norge var tilsvarende stor, om ikke større, til hans motkandidat general Cavaignac, som ble fremstilt som en prinsippfast mann som tjente republikken etter beste evne. Da valgresultatet ble kjent, var seiersmarginen så stor at man ikke greide å si noe annet enn at dette måtte reflektere det franske folkets vilje. Som vanlig var det ro, orden og forhindring av kaos som sto i fokus, og den norske pressen la også vekt på at presidentvalget ble avholdt uten store voldelige aksjoner. At de norske avisene greide å bomme så grovt i sine spådommer av valgresultatet tyder på at de hadde begrenset innsikt i den komplekse franske situasjonen, tross den store mengden spalteplass som ble brukt til å melde nyhetene fra Frankrike.

7 Avslutning

7.1 Resultatet av 1848-revolusjonene

Etter at de folkelige revolusjonene våren 1848 hadde sendt politiske sjokkbølger gjennom de fleste europeiske land, ble de radikale kreftene møtt med en konservativ motreaksjon. I perioden fra 1849-1851 falt alle de revolusjonære regimene og prosjektene. Frankrike var et unntak, der Julimonarkiet var blitt erstattet. Den andre republikken som oppstod etter revolusjonen var imidlertid kortlevd, og Frankrike endte opp med et nytt autoritært monarki i form av det andre keiserdømmet med en ny Napoleon på toppen, i sterk kontrast til hva de radikale kreftene bak Februarrevolusjonen hadde sett for seg.

De tyske revolusjonene ble ingen suksess. De nasjonalistiske kreftene som ønsket en samlet tysk stat vant ikke fram, og Tyskland fortsatte å være et løst sammensatt forbund av forskjellige stater. Det var noen endringer innad i enkelte tyske stater som Hamburg, men 1848 fikk ingen store konsekvenser for de to ledende tyske statene, Østerrike og Preussen. De revolusjonære fjernet den aldrende og reaksjonære fyrst Metternich fra sin posisjon som kansler, men forsøket på å vedta en grunnlov ble lagt på is og deretter forkastet. Opprøret i Ungarn lyktes heller ikke, og ble i 1849 kvelt med våpenmakt av Østerrike hjulpet av Russland. Det umiddelbare resultatet av 1848-revolusjonen var i praksis at den regjerende Habsburg familien fortsatte å styre det østerrikske imperiet enda mer eneveldig enn før.¹⁹⁴ Preussen på sin side fikk en konstitusjon, men den begrenset kongemakten så lite som overhodet mulig, og overgangen fra enevelde til konstitusjonelt monarki var derfor mer et navneskifte enn en endring i styresett.

7.2 Fransk påvirkning på Norge - oppsummering

Den norske pressen fulgte de europeiske revolusjonene tett, og av dem var det Februarrevolusjonen i Frankrike som fikk størst oppmerksomhet. Følgene av Februarrevolusjonen og etableringen av den andre republikken ble for det meste omtalt i positive ordelag, men mye fordi maktovertakelsen hadde vært rask og relativt knirkefri. Ro, orden og stabilitet synes å være det viktigste for den norske pressen. Alle de norske avisene markerte tydelig avstand til voldshandlingene. Likevel fikk nyhetene voldelige konsekvenser selv i Norge, etter at opptøyer brøt ut i Kristiania fra 10. til 12. mars som følge av at

¹⁹⁴ Ottosen, 2014, s. 229

Morgenbladet publiserte en artikkel som støttet den nye franske regjeringen. Dette viser hvor stor sprengkraft utenlandsnyhetene fra Frankrike hadde, selv hos «sindige» nordmenn.

Mars-opptøyene i Kristiania førte til økt frykt for vold, lovløshet, uro og revolusjon, og alle norske medier markerte tydelig avstand fra dette. Samtidig var opptøyene et tegn på at den politiske situasjonen i Norge var betent, og den liberale opposisjonen forsøkte i april å bruke den spente situasjonen til å utvide Stortingets makt gjennom å la det fremme regjeringsforslag til kongen. Det ble imidlertid ikke noe systemskifte, siden Schweigaard fikk avstemningen om forslaget i Stortinget utsatt og syltet ned i en komité tidlig i mai.

Revolusjonsfrykten ble ikke noe mindre etter at nyhetene om juni-opprøret i Paris nådde frem til Norge. Opprørernes handlinger ble møtt med unison avsky i den norske pressen, og mannen som slo ned opprøret, general Cavaignac, ble dyrket som en helt. Cavaignac ble sett på som en standhaftig mann som beskyttet frihetsidealene fra kaos og uro.

Det rosenrøde bildet som ble tegnet av general Cavaignac ble til fordi han ble ansett som en garantist for stabilitet, ro og orden etter at han slo ned opprøret i Paris. Det var også en bred enighet om at Cavaignac kom til å vinne presidentvalget med klar margin. Den norske pressen baserte imidlertid informasjonen sin hovedsakelig på referater fra nasjonalforsamlingen der Cavaignac dominerte, og hadde begrensede rapporter om Ludvig Napoleons økende oppslutning. Bruken av regjeringsnære kilder var nok en del av grunnen til at valgskredet til Napoleons nevø kom som en stor overraskelse på de norske avisene.

7.3 Fremveksten av Thranebevegelsen og Den demokratiske bevegelsen

Februarrevolusjonen ga Marcus Thrane den inspirasjonen han trengte for å gå inn i den politiske debatten. I desember ble Drammens Arbeiderforening stiftet, som var starten på Thranebevegelsen, inspirert av de europeiske revolusjonene som samlet underklassene til strid.¹⁹⁵ Bevegelsen skulle bli den største utfordringen til embetsmannsstaten de kommende årene. Til tross for at Februarrevolusjon fungerte som en katalysator for Thranes arbeid, var ikke bevegelsen revolusjonær. Thranes inspirasjon var først og fremst hentet fra den tyske utopiske sosialismen, ikke fra det revolusjonære kommunistiske manifest fra 1848.¹⁹⁶

¹⁹⁵ Myhre, Jan Eivind. *Norsk historie 1814-1905*, 2. utgave, Det norske samlaget, Oslo, 2015, s. 142

¹⁹⁶ Myhre, 2015, s. 140

Bevegelsen var sammensatt og besto ikke bare av eiendomsløse arbeidere, men også av småbrukere og bønder. Thrane var ikke selv en arbeider, men kom fra en borgerfamilie med en far som var dømt for underslag i Norges Bank. De færreste medlemmene var arbeidere ettersom kun snaue 13 % av befolkningen bodde i byene, og heller ikke alle byboere inngikk i det som kan kalles for arbeiderklassen.¹⁹⁷ Husmennene var den suverent største gruppen av det man kan kalle en norsk arbeiderklasse, og de bodde naturligvis på landet hvor de dyrket dårlig jord på storbøndenes nåde.

Tranebevegelsens krav var bedre kår for de lavere sosiale klassene, og da særlig for husmennene, som var i stadig vekst på 1800-tallet, og utvidede demokratiske rettigheter. Disse kravene ble konkret nedfelt i en ti punkt lang petisjon til kong Oscar I, som ble levert til stattholder Løvenskiold i 1850. Den tok for seg enkeltsaker som fjerning av importtoll på korn og tiltak mot brennevin, men også mer prinsipielle krav som skulle forbedre allmennhetens kår og rettigheter. Det mest radikale i petisjonen var punktet om allmenn stemmerett for menn, selv om det var uklart hvem som skulle kunne stemme og hvor gammel man måtte være.¹⁹⁸ Kvinner skulle ikke få stemmerett, men skulle likevel få lov til å stille til valg.¹⁹⁹ Petisjonen ble avvist, og det tok ikke lang tid før Arbeiderforeningen også kom til en ende. Da ledelsen av bevegelsen var samlet på det såkalte Lilletinget (Arbeiderbevegelsens landsmøte) fra 10.-17. juni 1851, ble det vedtatt at bevegelsen skulle få et mer revolusjonært preg. Beslutningen var tvetydig og ble raskt endret, men dette førte til rykter om at bevegelsen ville benytte seg av ukonstitusjonelle midler. Disse ryktene, sammen med de små opprørene rundt i landet som var inspirert av Thranebevegelsen, ga myndighetene et påskudd til å foreta en rekke arrestasjoner.²⁰⁰ Medlemskap i bevegelsen ble kriminalisert, hvilket førte til at de fleste medlemmene meldte seg ut. Thrane selv måtte sone syv år i fengsel for opprørsk agitasjon mot myndighetene, til tross for at han selv aldri var revolusjonær. I frustrasjon ga han opp den politiske kampen, og emigrerte til USA i 1863 hvor han bodde frem til sin død i 1890.

Det var ikke bare de lavere sosiale lagene som organiserte seg i en politisk opposisjon i årene etter 1848. Flere radikale byborgere og opposisjonspolitikere på Stortinget samlet seg og

¹⁹⁷ Koht, Halvdan. *Arbeider-rørsla av 1848 i Noreg*, 1914, Norigs ungdomslag og Student-maallaget, Oslo, s. 4

¹⁹⁸ Ringvej, 2014, s. 95-96

¹⁹⁹ Ringvej, 2014, s. 95

²⁰⁰ Storsveen, 2010, s. 108

dannet Den demokratiske forening 2. Februar 1849, i opposisjon til embetsmannsstyret.²⁰¹ Den demokratiske forening skulle fungere som et alternativ til både den konservative bondeopposisjon og Thranebevegelsen. Morgenbladets skribent Rolf Olsen var for det meste positiv til thranittenes petisjon til kongen i 1850, men kritisk til utformingen. Skribenten var særlig skeptisk ovenfor forfatternes evne til å se det fulle samfunnsbildet, og uenig i midlene de ville ta i bruk for å gjennomføre kravene sine. Olsen var også misfornøyd med at kravet om allmenn stemmerett ikke kom som det første punktet.²⁰² Han mente at Thranebevegelsens isolasjon fra den øvrige demokratiske bevegelsen var splittende, og at det var større sannsynlighet for gjennomslag dersom arbeiderne samlet seg i en felles opposisjon mot embetsmannsstyret.²⁰³ Denne splittelsen av opposisjonen kan ha vært en av grunnene til at embetsmannsstaten besto. Demokratibevegelsen og thranittene var begge radikale, og de utgjorde mye større trusler mot embetsmannsstaten enn det den konservative bondeopposisjonen gjorde. Fragmenteringen kan også forklare hvorfor Thranebevegelsen hadde såpass lav oppslutning blant radikale akademikere, som var enig i mange av arbeiderbevegelsens krav.²⁰⁴

Kriminaliseringen av Thranebevegelsen i 1851 førte til at den demokratiske opposisjonen ble samlet, men neppe på den måten Olsen hadde håpet på året før. Flere radikale stortingsrepresentanter ble avhørt for sine kontakter med thranittene sommeren 1851, og de som hadde forbindelser til bevegelsen forsøkte å bortforklare dem. Dermed stoppet styresmaktene den demokratiske bevegelsen i Stortinget, samtidig som det fjernet den andre politiske trusselen i Thranebevegelsen.²⁰⁵ *Morgenbladet* sto for en radikal politisk linje etter 1848, men denne kursen endret seg i 1851 da historikeren P. A. Munch overtok redaktøransvaret fra Stabell. Munch hadde forbindelser til Schweigaard og regjeringen, gjennom deres felles fortid i «Intelligenspartiet», og *Morgenbladet* bevgde seg dermed i en regjeringsvennlig retning. Dette var ødeleggende for den demokratiske opposisjonen, som var sentrert rundt avisen.²⁰⁶

Etter denne utraderingen av politisk motstand, tok det hele to tiår før det igjen oppstod en organisert politisk arbeiderbevegelse i 1870-årene, tiåret som regnes som enden på

²⁰¹ Pryser, 1982, s. 100

²⁰² Pryser, 1982, s. 106-107

²⁰³ Pryser, 1982, s. 106

²⁰⁴ Pryser, 1982, s. 109

²⁰⁵ Pryser, 1982., s. 118-119

²⁰⁶ Pryser, 1982, s. 119-120

embetsmannsstatens glanstid. Arbeiderbevegelsen som oppstod i kjølvannet av de europeiske revolusjonene i 1848, sto derfor i kontrast til den konservative epoken den tok sted i.

Til tross for at den politiske opposisjonen fikk en alvorlig knekk i 1851, oppstod det likevel demonstrasjoner i perioden frem til 1870-tallet. En liknende urolighet som i mars 1848, oppstod igjen i Kristiania i 1859. Bakgrunnen for denne uroligheten var at det ble kjent i pressen at en militær kaptein hadde gitt Gudbrand Bøhn, en ung lovende fiolinist med høy sosial status, 25 slag med spanskør for å ikke ha på seg militærhue. Den militære straffeloven rammet alle som var utskrevet, også de av høy sosial status. Dette førte til et krav om en mer human militær straffelov. I likhet med mars-uroen i 1848 ble demonstrasjonene satt i gang av radikale akademikere og pressefolk, før massene tok over. Forskjellen var at i 1859 sto pressen og de radikale akademikerne sammen med massene, istedenfor å distansere seg fra dem når urolighetene eskalerte.²⁰⁷ Også i 1859 ble militæret satt inn i Kristiania for å stanse opptøyene. Kravet om en ny militær straffelov førte imidlertid frem sju år senere, da det ble vedtatt en ny lov i 1866.

7.4 Det norske resultatet

Fremveksten av Norges første arbeiderbevegelse, som opererte mellom 1848 og 1851, var et produkt av lengre tids udemokratisk utvikling og inspirasjon fra utlandet, men heller ikke thranittene klarte å tvinge gjennom noen nevneverdige reformer av det politiske systemet. I 1851 ble Thranebevegelsen kriminalisert, og sammen med den ble også det meste av den organiserte politiske opposisjonen brutt opp. På denne måten var ikke Norge helt ulikt de andre europeiske landene, hvor man også ser at de fleste demokratiske fremskrittene ble stoppet eller reversert innen 1851. Til gjengjeld ble en del av de materielle kravene til bevegelsen oppfylt i 1850- og 1860-årene, som en husmannslov, vernepliktslov, innføring av allmueskoler og reduksjon av korntollen.

I Norge ble nyhetene om de europeiske revolusjonene mottatt med blandede følelser. De offentlige stemmene markerte sterk avstand fra revolusjonær vold og ukonstitusjonelle midler. Likevel rapporterte de med stor begeistring om endringene i Frankrike og det nye republikanske systemet. Selv om det norske demokratiske systemet var relativt radikalt i forhold til de europeiske statene det ble rapportert fra, ble det norske samfunnssystemet

²⁰⁷Pryser, 1982, s. 94

utfordret i perioden 1849-1851. Marcus Thrane, full av inspirasjon etter å ha hørt om begivenhetene i utlandet og spesielt fra Paris, utfordret den norske embetsmannsstaten ved å starte Thranebevegelsen.

Etter å ha mislyktes i forsøket på å endre samfunnet gjennom konstitusjonelle midler, fryktet styresmaktene at Thranebevegelsen kunne forsøke å ta i bruk ulovlige metoder for å slå gjennom kravene sine. Da det ble snakket om revolusjon på «Lilletinget», og i 1851 var dette akkurat det påskuddet styresmaktene trengte for å kriminalisere den potensielt farlige bevegelsen. Nyhetene om de europeiske revolusjonene var katalysatoren som satte Thrane i gang med sitt arbeid for å reformere det norske samfunnet, men de samme nyhetene skapte også en revolusjonsfrykt i et samfunn som var svært kritisk til voldshandlinger og opptøyer. Selv om 1848 revolusjonene forsterket kritikken mot det norske samfunnssystemet, forsterket det også følelsen av at slike voldshandlinger ikke måtte skje i Norge.

7.5 Konklusjon

1848-revolusjonene, eller «folkenes vår» som perioden har blitt kalt, endte ikke opp med å leve opp til de revolusjonære sine visjoner og var, i alle fall på kort sikt, mislykkede. Den konservative seieren var imidlertid kortvarig, og rundt 1870 seiret både italienske og tyske nasjonalister med dannelsen av en henholdsvis samlet italiensk og tysk stat. Samlingen av de tyske statene gikk på bekostning av flere av regimene som overlevde perioden fra 1848-1851. Hertugdømmene Slesvig, Holstein og Lauenburg gikk tapt for Danmark i den andre slesvigske krig i 1864. Østerrikes nederlag i den østerrisk-prøyssiske krigen i 1866 tvang det konservative keiserdømmet til å komme med innrømmelser. Den svekkede stillingen til Østerrike gjorde at ungarerne fikk mange av rettighetene de kjempet for i 1848 ved opprettelsen av dobbeltmonarkiet Østerrike-Ungarn i 1867. Resten av de tyske statene, med unntak av Østerrike, gikk de påfølgende årene sammen til et tysk keiserdømme ledet av Preussen. Dannelsen av det tyske keiserdømmet kom på bekostning av Frankrike og Napoleon IIIs nyopprettede franske keiserdømme, og i 1871 ble Frankrike på ny en republikk.

Virkningene og betydningene av 1848-revolusjonene kommer i stor grad an på hvilket perspektiv man har på dem. Ser man isolert på hendelsene i 1848 og de umiddelbare konsekvensene, kan dette sees på som et blaff der de radikale og nasjonalistiske kreftene ikke klarte å oppnå sine mål, og for de i samtiden opplevdes nok dette som en seier for de sittende

regimene. Med et slikt perspektiv kan man argumentere for at historikere har romantisert de europeiske revolusjonene og tillagt hendelsene mer betydning enn det de faktisk hadde.

Et annet syn på 1848 er å anse årets hendelser som en ende på den europeiske konservative restaurasjonen som hadde vart fra Wienkongressen i 1815, som viste at den europeiske maktbalansen og de sittende regimene ikke var like sterke som før. Man kan også se på 1848 som et ledd i den europeiske demokratiseringsprosessen som tvang frem visse innrømmelser fra de europeiske styresmaktene. De radikale kravene fra 1848, som allmenn stemmerett for menn, ble etter hvert en realitet. At 1848-revolusjonene og deres ringvirkninger var mislykkede, fungerer som en påminnelse på at de europeiske demokratiseringsprosessene ikke var en konstant og jevn prosess. I Norge ble mange av kravene i Thranebevegelsens petisjon fulgt opp i årene som kom, men det tok 30 år før man fikk endret det politiske systemet og nesten 50 år før det ble innført allmenn stemmerett for menn. Det var heller ikke de samme aktørene som tok opp kampen etter Thrane for større sosiale rettigheter. Den liberale venstrebevegelsen bestående av småborgerskap, lærere og bønder, skilte seg klart fra Thranes småkårsbevegelse og det samme gjelder den norske arbeiderbevegelsen. Arbeiderbevegelsen har trykket Thrane til sitt bryst og sett på han som en pioner for arbeidernes rettigheter. Med et slikt syn er det lett å anse Thrane som et produkt av en annen tid enn hans egen. Thranebevegelsen oppstod i samfunn med en marginal industri og uten en utpreget arbeiderklasse. Thranes utfordring av embetsmannsstaten er en viktig del av norsk historie, men den må sees på som et produkt av sin samtid.

Noe som ble veldig tydelig etter 1848-revolusjonene, var at utenlandske nyheter og impulser var av stor betydning for norsk offentlighet og debatt. Norge var ikke et isolert land i utkanten av Europa, og måtte forholde seg til utenlandske impulser, tanker og ideer. Thranebevegelsen kan dermed sees på som et produkt av denne økte interessen for utenlandske nyheter, og da spesielt for Frankrike og Februarrevolusjonen. Norske avislesere fulgte nå spent med på nyheter fra resten av verden. En verden de selv følte de var en del av.

Kilder og litteratur

Trykte kilder

Aftonbladet, 1848

Christiania-Posten, 1848

Den Norske Rigestidenden, 1848

Drammens Adresse, 1848

Morgenbladet, 1848

Thrane, Marcus. *Arbeidere forén dere! Politiske skrifter av Norges første sosialist*, Lorenz Einhart (red.), Pax, Oslo, 1969

Litteratur

Berge, Kjell Lars og Eide, Martin. *Norsk presses historie: 1-4 (1660-2010). Bind I: En samfunnsmakt blir til: 1660-1880*, Universitetsforlaget, Oslo, 2010

Bergsgård, Arne. *Ole Gabriel Ueland og bondepolitikken: 1*, Aschehoug, Oslo, 1932

Bjørklund, Oddvar. *Marcus Thrane: Sosialistleder i et u-land*, Tiden norsk forlag, Oslo, 1970

Bregnsbo, Michael. "Denmark 1848: Political Transition and Civil War", i *Revue d'histoire Nordique (Nordic Historical Review)*, 2010

Bull, Edvard. *Arbeiderklassen blir til: (1850-1900)*, Arbeiderbevegelsens historie i Norge bind 1, Bull, Edvard, Sverdrup, Jakob og Kokkvold, Arne (red.), Tiden, Oslo, 1985

de Luna, Frederic A.. *The French Republic Under Cavaignac 1848*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1969

Gjerløw, Olaf. *Stattholder Severin Løvenskiold*, Aschehoug, Oslo, 1948

Gooch, Brison D. (ed.). *Napoleon III – Man of Destiny: Enlightened Statesman or Proto-Fascist?*, Holt Rinehart and Winston, New York, 1963

- Hauge, Yngvar. *Morgenbladets historie Bind I 1819-1854*, Morgenbladets forlag, Oslo, 1963
- Koht, Halvdan. *Arbeider-rørsla av 1848 i Noreg*, Norigs ungdomslag og Student-maallaget, Oslo, 1914
- Koht, Halvdan. *Marcus Thrane: til hundreaarsdagen 14. oktober 1917*, Det norske arbeiderpartis forlag, Oslo, 1917
- Koht, Halvdan. *Revolusjonsåret 1848*, Tiden, Oslo, 1948
- Lorenz, Einhart. «Innledning» i, Thrane, Marcus, *Arbeidere forén dere! Politiske skrifter av Norges første sosialist*, Lorenz Einhart (red.), Pax, Oslo, 1969
- Lund, Carl. A.M. *Schweigaard som stortingspolitiker*, Universtitetsforlaget, Oslo, 1958
- Marx, Karl. *Verker i utvalg. 3: Historiske skrifter*, Elster, Jon og Lorenz, Einhart (red.), 2. utgave, Pax, Oslo, 1977
- Merriman, John M.. *The Agony of the Republic: The Repression of the Left in Revolutionary France*, Yale University Press, New Haven, 1978
- Mikkelsen, Flemming, Knut Kjeldstadli and Stefan Nyzell (eds.). *Popular Struggle and Democracy in Scandinavia: 1700-Present*, Palgrave Macmillan, London, 2018
- Myhre, Jan Eivind. *Norsk historie 1814-1905*, 2. utgave, Det norske samlaget, Oslo, 2015
- Ottosen, Morten Nordhagen. «Folkenes vår: de europeiske revolusjonene 1848-1851», i Malnes, Raino og Thorsen, Dag Einar (red.), *Demokratiet: historien og ideene*, Dreyers forlag Oslo, 2014
- Palmer, R. R., Colton, Joel og Kramer, Lloyd. "Revolutions and the reimposition of order, 1848-1870" i *A History of the Europe in the Modern World*, McGraw-Hill Education, New York, 2014
- Price, Roger. *The French Second Republic: A Social History*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1972
- Pryser, Tore, *Gesellar, rebellar og svermarar: Om "farlege folk" rundt 1850.*, Samlaget, Oslo, 1982

- Pryser, Tore. «Internasjonale «revolusjonære» strømninger i Norge 1847-49. Noen forbindelser på individplanet», i *Historisk Tidsskrift* 60, Universitetsforlaget, Oslo, 1981
- Ringvej, Mona Renate. *Marcus Thrane: Forbrytelse og straff*, Pax forlag A/S, Oslo, 2014
- Sars, Johan Ernst. *Norges Politiske historie: 1815-1885*, Oscar Andersens bogtrykkeri, Oslo, 1904
- Seip, Jens Arup. *Utsikt over Norges historie. bind 1: Tidsrommet 1814-ca. 1860*, Gyldendal, Oslo, 1974
- Simpson, Frederick Arthur. “The Rise of Louis Napoleon”, 1909, fra Osgood, Samuel M. (ed.). *Napoleon III: Buffoon, Modern Dictator or Sphinx?*, D.C. Heath and Company, Boston, 1963
- Slagstad, Rune. *De nasjonale strateger*, Pax, Oslo, 1998
- Steffens, Haagen Krog. *Den norske Centraladministrasjons Historie 1814-1914*, I.M. Sternersens forlag, Oslo, 1914
- Storsveen, Odd Arvid. “Democracy and Elections: The Norwegian Experience 1830-1850”, i *Revue d’histoire Nordique (Nordic Historical Review)*, 2010
- Svare, Bjarne. *Frederik Stang (bind I) 1808-1856*, Aschehoug, Oslo, 1939
- Sørensen, Øystein. *Anton Martin Schweigaards politiske tenkning*, Historisk institutt, Universitetet i Oslo, 1986
- Wasberg, Gunnar Christie. *Norsk presse i hundre år: 1820-1920: utsyn og overblikk*, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1969

Lovdata

Grunnlovens § 100 versjon 1814-11-04, hentet fra <http://grunnloven.lovdata.no/#1>